

**KIUSATUKSI TULEMISEN YHTEYS
KOULUSUORIUTUMISEEN KUUDENNELLA
LUOKALLA JA PSYKOLOGISTEN
HYVINVOINTITEKIJÖIDEN VÄLITTÄVÄ VAIKUTUS
TÄSSÄ YHTEYDESSÄ**

**Kirsikka Nurmela
Senni Patronen
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kesäkuu 2019**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

NURMELA, KIRSIKKA & PATRONEN, SENNI: Kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen kuudennella luokalla ja psykologisten hyvinvointitekijöiden välittävä vaikutus tässä yhteydessä.

Pro gradu –tutkielma, 40 s.

Ohjaaja: Riikka Hirvonen

Psykologia

Kesäkuu 2019

Tässä tutkimuksessa tarkastelimme itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yleisyyttä kuudennen luokan syksyllä ja kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen 6. luokan oppilaille (N = 875). Tutkimme myös välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät, eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto, kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen. Lisäksi tarkastelimme, onko näissä yhteyksissä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen TIKAPUU - Alakoulusta yläkouluun - tutkimushanketta. Käyttämämme aineisto on kerätty syksyllä 2014 ja keväällä 2015. Oppilaiden kiusatuksi tulemista, kouluviihtyvyyttä, masennusoireita ja itsetuntoa kartoitettiin 6. luokan syksyllä. Lisäksi koulusuoriutumista mitattiin kouluarvosanojen avulla 5. luokan ja 6. luokan keväällä. Tarkastelimme kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen varianssianalyysin avulla ja psykologisten hyvinvointitekijöiden välittävää vaikutusta mediaatioanalyysin avulla, jossa teimme tarkastelut erikseen tytöille ja pojille. Tulokset osoittivat, että noin kolmasosa oppilaista oli kiusattu 6. luokan syksyn aikana. Kuudennen luokan syksyllä kiusaamista raportoineiden oppilaiden aiempi koulusuoriutuminen oli keskimäärin heikompaa kuin ei-kiusattujen oppilaiden, mutta kiusatuksi tuleminen ei kuitenkaan ennustanut 6. luokan kevään heikompaa koulusuoriutumista, kun aiempi koulusuoriutuminen huomioitiin analyyseissä. Mediaatioanalyysit osoittivat, että tytöillä kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen välittyi suoran yhteyden lisäksi osittain heikon kouluviihtyvyyden kautta. Pojilla tämä vaikutus taas välittyi kokonaan heikon kouluviihtyvyyden ja heikon itsetunnon kautta. Tutkimuksemme perusteella voidaan todeta, että kiusatuksi tuleminen on yleinen ongelma 6. luokalla ja erityisesti kouluviihtyvyydellä on merkittävä rooli kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä välittävänä tekijänä. Tulevaisuudessa kouluissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota kouluviihtyvyyden lisäämiseksi ja kiusaamisen vähentämiseksi esimerkiksi erilaisten interventioiden avulla.

Avainsanat: kiusatuksi tuleminen, koulusuoriutuminen, psykologiset hyvinvointitekijät, kouluviihtyvyys, masennusoireet, itsetunto

SISÄLTÖ

JOHDANTO.....	1
Kiusaaminen ilmiönä.....	2
Kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välinen yhteys.....	3
Psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä välittävinä tekijöinä.....	5
Sukuolierot kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välisessä yhteydessä.....	8
Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	9
TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	10
Aineisto ja tutkittavat.....	10
Mittarit ja muuttujat.....	12
Analyysimenetelmät.....	14
TULOKSET.....	16
Kuvailevat tiedot.....	16
Itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yleisyys kuudennella luokalla.....	17
Kiusatuksi tulleiden ja ei-kiusattujen oppilaiden välinen ero aiemmassa koulusuoriutumisessa.....	18
Kiusatuksi tulemisen koulusuoriutumista ennustava vaikutus.....	18
Psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä välittävinä tekijöinä.....	19
POHDINTA	23
Kiusatuksi tulemisen yleisyys kuudennen luokan syksyllä.....	24
Kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välinen yhteys.....	25
Psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä välittävinä tekijöinä.....	27
Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset	30
Soveltamismahdollisuudet ja jatkotutkimustarpeet.....	31
Johtopäätökset.....	34
LÄHTEET.....	35

JOHDANTO

Viimeaikaisten selvitysten mukaan kiusaamisongelmat ovat yleisiä ja ne koskettavat monia koululaisia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2017 teettämän kouluterveyskyselyn mukaan 7 prosenttia perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaista kokee kiusaamista viikoittain (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala, 2018). On huomattu, että kiusaamisongelmat vaihtelevat luokka-asteittain (Olweus, 1992), mutta erityisesti ongelmien laajuus korostuu alakoulussa, jossa kiusaamista esiintyy joidenkin tutkimusten mukaan enemmän kuin ylemmillä luokka-asteilla (Brown & Taylor, 2008; Craig & Harel, 2001). Nämä tutkimukset ovat osoittaneet, että kiusaamista esiintyy enemmän 11- ja 13-vuotiaiden välillä kuin muissa ikäryhmissä (Craig & Harel, 2001) ja sen on todettu lisääntyvän 12-vuotiaiden keskuudessa eli kuudennen luokan aikana (Salmivalli, 2010).

Monien tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että kiusatuksi tulemisella on haitallisia vaikutuksia uhrin koulusuoriutumiseen (Nakamoto & Schwartz, 2010; Olweus, 1992; Smokwski & Kopasz, 2005) sekä asenteisiin koulua kohtaan (Juvonen, Nishina & Graham, 2000). Onkin todettu, että kiusatuksi tulemisella on yhtä suuri vaikutus uhrin koulusuoriutumiseen kuin suurella luokkakoolla (Brown & Taylor, 2008), jolla puolestaan on todettu olevan negatiivinen vaikutus oppilaiden koulussa suoriutumiseen (Blatchford & Mortimore, 1994).

Koulussa esiintyvien ongelmien lisäksi kiusatuksi tulemisella on myös monia muita lyhyen ja pitkän aikavälin seurauksia, jotka ovat merkittäviä niin yksilön kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Kiusatuksi tuleminen on merkittävä kehityksellinen riskitekijä (Kuronen, 2010), ja uhrin voivat myöhemmin elämässään kärsiä erilaisista mielenterveysongelmista (Kuronen, 2010; Smokwski & Kopasz, 2005). Kiusatuksi tuleminen on myös merkittävä yhteiskunnallinen sekä poliittinen keskustelunaihe, sillä kiusatuksi tulemisella on merkittävä rooli koulupudokkuuden ja syrjäytymisen riskitekijänä (Kuronen, 2010) ja sillä on havaittu olevan epäsuora yhteys uhrin aikuisuuden elintasoon (Brown & Taylor, 2008).

Kiusaamisilmiöstä voidaan tunnistaa useita erilaisia sosiaalisia rooleja (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman & Kaukiainen, 1996), joista tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan kiusatuksi tulleita oppilaita ja heidän koulusuoriutumistaan 6. luokan keväällä. Tutkimme, onko kiusatuksi tulemisella ja koulusuoriutumisella yhteyttä ja ennustaako kiusatuksi tuleminen myöhempää koulusuoriutumista. Lisäksi tarkastelemme, toimivatko psykologiset hyvinvointitekijät, eli kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä välittävinä tekijöinä. Psykologista hyvinvointia tarkastelemme kouluviihtyvyyden, masennusoireiden ja itsetunnon avulla. Lisäksi tarkastelemme, välittykö kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välinen yhteys eri

tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta. Aihetta on tärkeä tutkia, sillä aikaisempaa tutkimustietoa välittävistä tekijöistä kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välisessä yhteydessä on vähän, eikä välittäviä tekijöitä ole juurikaan tarkasteltu sukupuolittain.

Tutkimuksemme on sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla merkitsevä. Tutkimuksemme tuo lisää tietoa kiusatuksi tulemisen yhteydestä uhrin kouluasuoriutumiseen sekä psykologisten hyvinvointitekijöiden roolista kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen yhteyttä välittävinä tekijöinä. Lisäksi tutkimuksemme tuo lisää tietoa siitä, onko kiusatuksi tulemisen yhteys kouluasuoriutumiseen erilainen tyttöjen ja poikien välillä. Kiusatuksi tulemisen haitallisten vaikutusten ehkäisyn vuoksi on tärkeää, että tiedetään enemmän kiusatuksi tulemisen haitallisista vaikutuksista kouluasuoriutumiseen, sekä ymmärretään psykologisten hyvinvointitekijöiden roolia tässä yhteydessä.

Kiusaaminen ilmiönä

Kiusaamista on määritelty monella eri tavalla, mutta jokaisesta määritelmästä löytyy ainakin yksi samankaltaisuus: kiusaaminen on yksi aggression muodoista (Espelage & Swearer, 2003). Olweus (1992) määrittelee kiusaamisen tai kiusaamisen uhriksi joutumisen seuraavalla tavalla: uhri on jatkuvasti tai toistuvasti yhden tai useamman vertaisen negatiivisten tekojen kohteena. Negatiivisilla teoilla tarkoitetaan suoria tai epäsuoria tekoja, joiden tarkoitus on tuottaa uhrille vammoja tai epämiellyttävää oloa (Olweus, 1992; Jimerson, Swearer & Espelage, 2010). Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan kiusaamista, missä uhri on tietoinen siitä, kuka kiusaaja on. Epäsuorassa kiusaamisessa uhri ei välttämättä tiedä kuka on kiusaamisen takana, hänestä voidaan levitellä juoruja tai hänet voidaan jättää porukan ulkopuolelle. Vaillancourtin (2005) mukaan epäsuora kiusaaminen tekee kiusaamisen helpoksi ja sen havaitsemisen vaikeaksi, minkä vuoksi aikuiset harvoin puuttuvat tämäntyyppiseen kiusaamiseen ja uhrin on vaikea puolustaa itseään siltä.

Negatiivisista teoista kaikkein näkyvimpiä ovat fyysiset teot, joita voidaan tarkastella suorana kiusaamisena (Olweus, 1992; Smith, Cowie, Olafsson, & Liefoghe, 2002). Suoraa kiusaamista on, kun joku käyttää uhriin fyysistä kontaktia esimerkiksi potkimalla, lyömällä tai nipistelemällä (Olweus, 1992). Verbaalinen kiusaaminen on suoraa kiusaamista yleisempää (Tapper & Boulton, 2005), ja siinä uhria pyritään alistamaan fyysisen voiman sijasta sanojen avulla esimerkiksi nimittelemällä, uhkailemalla ja pilkkaamalla (Olweus, 1992).

Vaikka kiusaamisen määritelmä korostaa uhrin pidempiaikaista altistumista kiusaamiselle, voidaan yhden kerran vakavampaakin ahdistelua jo pitää kiusaamisena (Olweus, 1992). Lisäksi kiusaamista tarkasteltaessa on huomioitava, että kiusaamistilanteissa esiintyy aina yksilöiden välisen vallan epätasapainoa (Espelage & Swearer, 2003; Olweus, 1992); kiusaamis-termiä ei tulisi käyttää tilanteissa, joissa kaksi suunnilleen fyysisesti ja psyykkisesti yhtä vahvaa nuorta tappelee tai kiusoittelee toisiaan. Toisin sanoen kiusatun on vaikea puolustaa itseään kiusaamistilanteissa, sillä hänellä on vähemmän valtaa suhteessa kiusaajaan tai kiusaajiinsa, minkä vuoksi hän on myös alttiimpi negatiivisille teoille (Olweus, 1992).

On tärkeää pitää mielessä, että kiusaamista voi tapahtua monenlaisissa ympäristöissä, kuten harrastuksissa, sosiaalisessa mediassa ja kouluissa. Kuitenkin tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan ainoastaan koulussa tapahtuvaa kiusaamista, sillä oppilailta kysyttiin vain koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta.

Kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välinen yhteys

Laajojen tutkimuksien pohjalta voidaan todeta, etteivät kiusaamiskokemukset ainoastaan traumatisoi uhria, vaan niillä on haitallinen vaikutus uhrin koulusuoriutumiseen (esim. Juvonen, Wang & Espinoza, 2010; Popp, Peguero, Day & Kahle, 2014). Kiusaamisen uhrien koulusuoriutuminen on useiden tutkimusten mukaan heikompaa kuin ei-kiusattujen vertaisten (esim. Nakamoto ja Schwartz, 2010; Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton & Scheidt, 2001). Olweuksen (1992) mukaan kiusatun yksilön tunnusmerkeiksi voidaankin katsoa ahdistus- ja masennusoireiden lisäksi asteittainen tai äkillinen koulusuoriutumisen lasku. On myös todettu, että oppilaan oma kokemus kiusatuksi tulemisesta on merkittävä keskiarvon ja toistuvien poissaolojen ennustaja (Juvonen, Nishina & Graham, 2000). Kiusatuksi tulemisen haitallinen vaikutus uhrin koulusuoriutumiseen voi johtua esimerkiksi siitä, että kiusatuksi tuleminen häiritsee uhrin oppimista, mikä puolestaan saattaa vaikeuttaa oppilasta saavuttamasta todellista taitotasoansa koulussa (Juvonen, Nishina & Graham, 2000).

Aiemmin kiusatuksi tulemisen yhteyttä oppilaan koulusuoriutumiseen on tutkittu muun muassa lukemisen ja matematiikan tehtävissä suoriutumisen sekä kouluarvosanojen avulla. Kumpikin näistä koulusuoriutumisen arviointimenetelmistä on osoittanut, että kiusaamisella on haitallinen vaikutus uhrin koulusuoriutumiseen. Esimerkiksi erään tutkimuksen mukaan kouluissa, joissa rehtorit raportoivat paljon kiusaamista, oppilaat menestyivät huonommin matematiikassa ja lukemisessa

verrattuna kouluihin, joissa rehtorit raportoivat vähän kiusaamista (Konishi, Hymel, Zumbo & Li, 2010). Tätä huomiota tukee Delparton, Akyeampongin ja Dunnen (2017) tutkimus, jossa koulussa kiusattujen oppilaiden suoriutuminen matematiikan ja lukemisen tehtävissä oli heikompaa kuin ei-kiusattujen vertaisten. Vaikka kiusatuksi tulemisen vaikutusta kouluasuoriutumiseen on tutkittu usein lukemisen ja matematiikan tehtävien avulla, sitä voidaan tarkastella myös kouluarvosanojen avulla, kuten esimerkiksi Juvonen, Wang ja Espinoza (2010) ovat tehneet. He tutkivat etnisesti laajaa joukkoa (mm. latinalaistaustaisia, afrikkalaistaustaisia ja aasialaistaustaisia) kuudesluokkalaisia 11 eri koulussa Yhdysvalloissa ja heidän tuloksensa osoittivat, että itseraportoitu kiusatuksi tuleminen ennusti oppilaan heikompaa keskiarvoa, kun aiempi kouluasuoriutuminen ja koulujen väliset erot olivat kontrolloitu.

Aikaisemman kirjallisuuden perusteella ja oman aineistomme käytettävissä olevien vaihtoehtojen rajallisuuden vuoksi päätimme arvioida kiusatuksi tulleen oppilaan kouluasuoriutumista kouluarvosanojen avulla. Meidän aineistostamme oli mielekkäämpää tarkastella kouluasuoriutumista kouluarvosanojen avulla, sillä oppilaat raportoivat kiusatuksi tulemistä kuudennen luokan syksyllä ja oppilailta oli käytettävissä kouluarvosanat sekä viidennen että kuudennen luokan keväältä. Tämän vuoksi pystyimme tarkastelemaan kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välisen yhteyden lisäksi kiusatuksi tulemisen ennustavaa vaikutusta myöhempään kouluasuoriutumiseen. Lisäksi päädyimme tarkastelemaan kiusatuksi tulemisen yhteyttä kaikkien kouluarvosanojen keskiarvoon, sillä mielestämme ei ollut mielekäästä tarkastella kiusatuksi tulemisen yhteyttä yksitellen jokaisen aineen arvosanaan.

Tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan, onko kuudennen luokan syksyllä itseraportoitu kiusatuksi tuleminen yhteydessä kouluasuoriutumiseen, ennustaako kiusatuksi tuleminen kuudennen luokan kevään kouluasuoriutumista, ja välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen yhteyttä kouluasuoriutumiseen. Kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välisestä yhteydestä on aiempaa tietoa, mutta meidän tutkimuksemme tuo uutta tietoa tätä yhteyttä välittävistä psykologisista hyvinvointitekijöistä. Lisäksi haluamme tarkastella, välittyykö kiusatuksi tulemisen yhteys kouluasuoriutumiseen eri tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta, sillä aiheesta ei ole aikaisempaa tutkimustietoa.

Psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä välittävinä tekijöinä

Aiemmin mainittujen tutkimusten perusteella voidaan todeta, että kiusatuksi tulemisella on haitallisia vaikutuksia uhrin koulusuoriutumiseen (esim. Juvonen, Wang & Espinoza, 2010; Popp ym., 2014), mutta kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä välittäviä tekijöitä ei ole juuri tutkittu. Kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välisen yhteyden löytämisen lisäksi on erittäin tärkeää tarkastella mahdollisia yhteyttä välittäviä tekijöitä, sillä näin ollen kiusaamisen haitalliset vaikutukset pystytään tunnistamaan mahdollisimman laajasti, mikä mahdollistaa myös niiden ehkäisemisen ja kiusaamisen uhrin asianmukaisen tuen. Aikaisemmin on todettu, että kiusatuksi tuleminen voi vaikuttaa uhrin psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin (Hawker & Boulton, 2000), joilla puolestaan saattaa olla edelleen yhteys uhrin heikompaan koulusuoriutumiseen (Lopez & DuBois, 2005; Nishina, Juvonen & Witkowi, 2005; Reyes, Brackett, Rivers, White & Salovey, 2012). Tämän pohjalta pidämme todennäköisenä, että kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välinen yhteys välittyy epäsuorien yhteyksien kautta, sillä kiusatuksi tulemisen on todettu olevan yhteydessä tekijöihin, joiden on puolestaan havaittu olevan yhteydessä koulusuoriutumiseen.

Tässä tutkimuksessa keskitymme tarkastelemaan kolmea psykologista hyvinvointitekijää ja sitä, välittävätkö nämä tekijät itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen. Tarkastelemme psykologista hyvinvointia kouluviihtyvyyden, masennusoireiden ja itsetunnon kautta, sillä nämä tekijät nousivat aiemman kirjallisuuden pohjalta mahdollisiksi yhteyttä välittäviksi tekijöiksi.

Kouluviihtyvyyttä voidaan tarkastella kouluelämän laadun kautta, eli oppilaiden kokonaisvaltaisen koulussa viihtymisen kannalta, mihin sisältyy niin myönteiset kuin kielteisetkin kokemukset (Olkinuora & Mattila, 2001). Kouluviihtyvyyttä voidaan myös tarkastella siihen liittyvien tunnetilojen kautta, eli tarkastelemalla sitä, minkälaisia tunteita koulun käyminen oppilaassa herättää. Konkreettisia oppilaan kouluviihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi opettajien oikeudenmukainen ja oppilasta kannustava käyttäytyminen, suhteet vertaisiin sekä yleinen koulun ilmapiiri. (Manninen, 2018). Kouluviihtyvyys ei kuitenkaan ole pysyvä tila, vaan se on muutosherkkä muun muassa erilaisten tilannetekijöiden vaikutuksille (Soininen, 1989). Esimerkiksi koulussa tapahtuva kiusaaminen vaikuttaa dramaattisesti uhrin kouluviihtyvyyteen (Kuronen, 2010), jonka puolestaan on todettu olevan merkitsevästi yhteydessä koulusuoriutumiseen (Reyes, Brackett, Rivers, White & Salovey, 2012; Wang & Holcombe, 2010). Kiusaamisen uhrien matala kouluviihtyvyys voi selittää sitä, miksi uhreilla on todettu olevan negatiivisempia asenteita koulua kohtaan kuin ei-

kiusatuilla luokkatovereilla (Olweus, 1992). Uhri saattaa kiusaamisen myötä alkaa nähdä koulun turvattomana paikkana, mikä puolestaan korreloi matalan kouluviihtyvyyden ja heikomman koulusuoriutumisen kanssa sekä lisää uhrin koulupoissaoloja (Card & Hodges, 2008).

Kiusatuksi tulemisen on todettu olevan yhteydessä moniin erilaisiin psykologista hyvinvointia heikentäviin tekijöihin, erityisesti kiusatuksi tulemisen ja masentuneisuuden yhteyttä on tarkasteltu useissa tutkimuksissa (Espelage & Swearer, 2003; Hawker & Boulton, 2000; Klomek, Marrocco, Kleinman, Schonfeld, & Gould, 2007; Seals & Young, 2003). Esimerkiksi Hawker ja Boulton (2000) tarkastelivat meta-analyysissansa vertaisryhmässä tapahtuvaa kiusatuksi tulemistä ja sen yhteyttä psykologiseen sopeutuvuuteen, jossa psykologista sopeutuvuutta tarkasteltiin masennuksen, yksinäisyyden, yleistyneen- ja sosiaalisen ahdistuneisuuden sekä itsetunnon kautta. Meta-analyysi osoitti, että vertaisryhmässä kiusatuksi tulemisella oli kaikista vahvin yhteys masentuneisuuden kanssa. Masennusoireilla tarkoitetaan muun muassa jatkuvaa alakuloisuutta, ahdistuneisuutta ja mielenkiinnon menettämistä asioihin, joista on aiemmin nauttinut (Huttunen, 2008). Masennusoireita on monenlaisia, ja jos useampia niistä ilmaantuu yhtä aikaa pitkäjäksoisesti, niin henkilö on vaarassa sairastua masennukseen. Aikaisempia tutkimustuloksia kiusatuksi tulemisen yhteydestä masentuneisuuteen tukee Nishinan, Juvosen ja Witkowin (2005) kuudesluokkalaisia koskeva tutkimus, jossa tarkasteltiin psykososiaalisten ongelmien välittävää vaikutusta kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välillä. Heidän tutkimustuloksistansa kävi ilmi, että syksyllä tapahtunut koulukiusaaminen vaikutti uhrin psykososiaaliseen sopeutuvuuteen (masennusoireet, sosiaalinen ahdistuneisuus, yksinäisyys ja matala itsetunto) ja fyysisiin oireisiin (muun muassa päänsärky ja vatsakipu) keväällä, mitkä puolestaan ennustivat myöhempää koulusuoriutumista. Nishinan ym. (2005) tutkimuksen pohjalta voidaankin todeta, että psykososiaaliset ongelmat (masennus, sosiaalinen ahdistuneisuus, yksinäisyys ja matala itsetunto) välittivät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä. Kun oppilaat tunsivat olevansa kiusaamisen kohteita, he olivat enemmän masentuneita ja ahdistuneita sekä tunsivat olevansa enemmän yksinäisiä. Nämä negatiiviset tunteet johtivat mahdollisesti siihen, että oppilas alkoi välttelemään näitä epämiellyttäviä sosiaalisia tilanteita eikä sitoutunut opiskeluun, mikä puolestaan saattoi näkyä heikompana suoriutumisena koulussa ja olla syynä koulupoissaoloihin.

Rosenbergin, Schoolerin, Schoenbachin ja Rosenbergin (1995) mukaan itsetunto on sitä, kuinka paljon hyviä ominaisuuksia ihminen näkee itsessään. Hyvän itsetunnon omaavan ihmisen käsitys itsestään pysyy kuitenkin totuudenmukaisena ja hyvien ominaisuuksiensa lisäksi hän tunnistaa myös heikkoutensa, eikä niiden myöntäminen romuta hänen itsetuntoaan. Itsetunto on yksilön sisällä oleva tunne, eikä sitä voi siten selittää ihmisen niillä ominaisuuksilla, joita ulkopuoliset hänessä näkevät. Joidenkin tutkimusten mukaan kiusaamisen uhrit ovat tyypillisesti

sosiaalisesti ahdistuneempia ja heillä on yleisesti ottaen huonompi itsetunto kuin ei-kiusatuilla vertaisilla (Hawker & Boulton, 2000; Olweus, 1992). Lopezin ja DuBoisin (2005) kuudesluokkalaisia koskevassa tutkimuksessa tulokset osoittivat, että kiusatuksi tulemisella ja vertaisten torjunnalla on negatiivisia seurauksia uhrin itsetunnolle. Heikko itsetunto puolestaan välitti kiusatuksi tulemisen ja emotionaalisen sopeutumisen sekä kouluympäristöön sopeutumisen välistä yhteyttä. Toisin sanoen, kiusatuksi tulemisen sekä vertaisten torjunnan kohteeksi joutumisella oli haitallinen vaikutus uhrin itsetuntoon, mikä puolestaan vaikutti negatiivisesti uhrin kykyyn sopeutua ympäristöön. Tämä näkyi kouluympäristössä esimerkiksi siten, että nuorilla, jotka kokivat tullessa torjutuksi vertaisryhmässä, saattoi olla vaikeuksia keskittyä koulutehtäviin.

Vaikka aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet kiusatuksi tulemisella olevan vaikutusta edellä mainittuihin psykologisiin hyvinvointitekijöihin, tiedetään kuitenkin vähän siitä välittävätkö nämä kyseiset tekijät kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen, ja lisätutkimusta aiheesta kaivataan. Kouluviihtyvyyden välittävää vaikutusta ei ole tietääksemme aiemmin tutkittu. Masennusoireiden ja itsetunnon on todettu välittävän kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen (Nishina, Juvonen ja Witkow, 2005), mutta kyseisessä tutkimuksessa niiden välittävää vaikutusta tarkasteltiin yhdessä monen muun välittävän tekijän kanssa, joten meidän tutkimuksemme tuo lisää tietoa näiden tekijöiden yksittäisistä välittävistä vaikutuksista.

Tarkastelemme tässä tutkimuksessa välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät, eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto, kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen. Tarkastelemme psykologisten hyvinvointitekijöiden yhtäaikaisen välittävän vaikutuksen lisäksi sitä, kuinka ne välittävät yhteyttä yksitellen. Oletamme näiden tekijöiden välittävän kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen, sillä kiusatuksi tulemisen on havaittu olevan haitallisesti yhteydessä jokaiseen näistä tekijöistä (Hawker & Boulton, 2000; Kuronen, 2010; Lopez & DuBois, 2005) ja osalla näistä tekijöistä näyttää olevan jonkinlainen yhteys koulusuoriutumiseen (Lopez & DuBois, 2005; Nishina, Juvonen & Witkowi, 2005; Reyes ym., 2012). Kuitenkaan juuri näiden psykologisten hyvinvointitekijöiden välittävää vaikutusta ei ole tutkittu aikaisemmin, joten meidän tutkimuksemme tuo uutta tietoa siitä, missä määrin kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto välittävät kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen. Lisäksi tarkastelemme, onko tyttöjen ja poikien välillä eroa siinä, mitkä tekijät välittävät kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen.

Sukupuolierot kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välisessä yhteydessä

Kiusaamista voidaan tarkastella myös sukupuolittuneena ongelmana; pojilla on tyttöjä suurempi taipumus kiusata muita (Craig & Harel, 2001; Olweus, 1992). Tämä tulos kuitenkin koskee suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, missä kiusaaja käy uhrin kimppuun. Tyttöjen välinen kiusaaminen näyttää puolestaan epäsuorana kiusaamisena, kuten juoruiluna sekä sosiaalisena eristämisenä (Olweus, 1992; Rueger & Jenkins, 2014).

Aikaisempien tutkimusten tulokset ovat ristiriidassa sen suhteen, vaikuttaako kiusaamisen uhrin sukupuoli kiusaamisen seurauksiin. Nakamoto ja Schwartz (2010) tarkastelivat meta-analyysissään 16 eri tutkimusta, joissa oli tutkittu sukupuolen merkitystä kiusaamisen ja kouluasuoriutumisen välisessä yhteydessä. Joissakin tutkimuksissa korrelaatio kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välillä oli suurempi pojilla ja osassa tutkimuksissa taas tytöillä, mutta kun kaikkia 16 tutkimusta tarkasteltiin yhdessä niin tyttöjen ja poikien välillä ei ollut merkittävää eroa. Kuitenkin osa tutkimuksista antaa viitteitä siitä, että uhrin sukupuolella olisi merkitystä. Esimerkiksi Poppin ja kollegoiden (2014) tutkimuksen mukaan sukupuolella näyttää olevan merkittävä rooli siinä, missä määrin kiusaaminen vaikuttaa uhrin kouluasuoriutumiseen (Popp ym., 2014). Heidän tutkimuksensa tulokset osoittivat, että kiusatuksi tulemisen haitallisiin seurauksiin kouluasuoriutumisen kannalta vaikutti uhrin sukupuoli sekä se, millä tavalla uhria kiusataan. Suora kiusaaminen, kuten fyysinen päälle käyminen, vaikutti haitallisemmin tyttöjen kouluasuoriutumiseen kuin poikien. Toisaalta epäsuora kiusaaminen, kuten juoruilu ja sosiaalinen eristäminen, vaikutti negatiivisesti sekä tyttöjen että poikien kouluasuoriutumiseen. Popp ym. (2014) pohtivat tutkimuksessaan, että epäsuora kiusaaminen saattaa heikentää sukupuolesta riippumatta kiusatuksi tulleen oppilaan psykologista hyvinvointia, mikä puolestaan vaikuttaisi haitallisesti kouluasuoriutumiseen.

Kiusaamisen on todettu vaikuttavan negatiivisesti uhrin itsetuntoon ja lisäävän masennusoireita (Seals & Young, 2003). Rueger ja Jenkins (2014) tarkastelivat tutkimuksessaan kiusaamisen haitallisia seurauksia uhrin psykologiseen sopeutuvuuteen ja seurausten eroavaisuuksia tyttöjen ja poikien välillä. Heidän tutkimuksensa tuloksista käy ilmi, että erityisesti koulukiusatut tytöt olivat muita vertaisiaan ahdistuneempia, masentuneempia ja heillä oli heikompi itsetunto. Kuitenkin kiusatuilla tytöillä oli enemmän positiivisia asenteita koulua kohtaan ja korkeampi arvosanojen keskiarvo kuin kiusatuilla pojilla. Tutkimuksen mukaan kiusaamisesta johtuvat psykologiset ongelmat, kuten ahdistuneisuus, masennus ja heikompi itsetunto, välittivät kiusaamisen ja kouluun sopeutumisen välistä yhteyttä. Psykologisten ongelmien välittävä vaikutus ei kuitenkaan ollut erilainen tyttöjen ja poikien välillä.

Koska aikaisempien tutkimusten tulokset ovat ristiriitaisia sen suhteen, onko kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen erilainen uhrin sukupuolesta riippuen (Nakamoto & Schwartz, 2010; Popp ym., 2014), lisätutkimusta aiheesta tarvitaan. Aikaisempien tutkimusten pohjalta voidaan olettaa, että kiusatut tytöt ovat enemmän ahdistuneita, kärsivät enemmän masennusoireista ja heikosta itsetunnosta kuin kiusatut pojat (Rueger & Jenkins, 2014). Tästä huolimatta kiusatuilla tytöillä on todettu olevan korkeampi keskiarvo kuin kiusatuilla pojilla, vaikka joidenkin tutkimusten pohjalta voisi olettaa, että psyykkisesti enemmän oireilevilla olisi enemmän vaikeuksia suoriutua koulussa. Toisin sanoen voitaisiin olettaa, että kiusaamisen uhrilla olisi muita vertaisia heikompi itsetunto ja enemmän masennusoireita, jotka puolestaan vaikuttaisivat negatiivisesti koulusuoriutumiseen ja näkyisivät alhaisempina arvosanoina. Aikaisempien tutkimustulosten ristiriitaisuuden vuoksi aiomme tässä tutkimuksessa tarkastella, vaikuttaako uhrin sukupuoli siihen, kuinka kiusatuksi tuleminen on yhteydessä koulusuoriutumiseen. Tutkimustiedon puuttumisen vuoksi aiomme myös tarkastella, välittävätkö uhrin psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen, ja onko tyttöjen ja poikien välillä eroa siinä, mitkä tekijät välittävät kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen.

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen päätavoitteena on tarkastella, onko itseraportoitu kiusatuksi tuleminen yhteydessä koulusuoriutumiseen, ja onko tämä yhteys erilainen tyttöjen ja poikien välillä. Lisäksi tarkastelemme, välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät, eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto, itseraportoidun kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä, ja onko nämä yhteydet erilaisia tyttöjen ja poikien välillä.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme keskittyy tarkastelemaan, minkä verran itseraportoitua kiusatuksi tulemistä on 6. luokan syksyllä ja onko yleisyydessä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Emme aseta hypoteesia tulosten suunnasta, mutta oletamme kiusatuksi tulemistä esiintyvän molemmilla sukupuolilla.

Toinen tutkimuskysymyksemme etsii vastausta siihen, onko 6. luokan syksyllä kiusaamista raportoineiden ja ei-kiusattujen oppilaiden välillä eroa 5. luokan kevään koulusuoriutumisessa, ja onko tässä eroa tyttöjen ja poikien välillä. Aikaisempien tutkimusten nojalla voimme olettaa, että kiusatuksi tulleilla on heikompi koulusuoriutuminen kuin niillä, joita ei ole kiusattu (Nakamoto & Schwartz, 2010; Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton & Scheidt, 2001). Aikaisemmat

tulokset ovat ristiriitaisia sen suhteen, onko kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen erilainen tyttöjen ja poikien välillä, minkä vuoksi emme aseta hypoteesia sukupuolieroja koskevien tulosten suunnasta.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkastelemme ennustaako itseraportoitu kiusatuksi tuleminen 6. luokan syksyllä koulusuoriutumista 6. luokan keväällä, kun 5. luokan kevään koulusuoriutuminen on kontrolloitu. Lisäksi tarkastelemme, onko yhteys erilainen tyttöjen ja poikien välillä. Aikaisempien tutkimusten nojalla voimme olettaa, että itseraportoitu kiusatuksi tuleminen ennustaa heikompaa koulusuoriutumista (Juvonen, Nishina & Graham, 2000; Juvonen, Wang & Espinoza, 2010), mutta emme tee oletuksia tyttöjen ja poikien välisistä eroista.

Neljännessä tutkimuskysymyksessä etsimme vastausta siihen, välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto 6. luokan syksyn itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yhteyttä 6. luokan kevään koulusuoriutumiseen, ja välittykö kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen eri tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta. Aikaisemmat tutkimustulokset ovat osoittaneet, että kiusatuksi tuleminen on yhteydessä kaikkiin näihin tekijöihin, mutta tutkimuksia näiden tekijöiden välittävästä vaikutuksesta edelleen koulusuoriutumiseen on rajallisesti. Vaikka aikaisempia tutkimuksia välittävän vaikutuksen osalta on vähän tai ei ollenkaan, oletamme siitä huolimatta, että kiusatuksi tuleminen on yhteydessä psykologisiin hyvinvointitekijöihin, jotka ovat edelleen yhteydessä koulusuoriutumiseen, jota tarkastelemme kaikkien arvosanojen keskiarvon avulla. Emme kuitenkaan aseta vahvoja oletuksia tyttöjen ja poikien välisistä eroista.

TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Aineisto ja tutkittavat

Tämä pro gradu -tutkielma on osa Suomen Akatemian rahoittamaa TIKAPUU - Alakoulusta yläkouluun -tutkimushanketta (Ahonen & Kiuru, 2013-2017, www.jyu.fi/psychology/tikapuu). Tutkimushankkeen tavoitteena on muun muassa löytää tekijöitä, jotka vaikuttavat positiivisesti nuorten siirtymään alakoulusta yläkouluun. Tutkimushankkeen tavoitteena on ollut muun muassa kartoittaa nuorten sosiaalisia suhteita, tunteita ja motivaatiota sekä sitä, kuinka nämä tekijät ovat yhteydessä nuorten kouluhyvinvointiin ja oppimiseen.

TIKAPUU - Alakoulusta yläkouluun -tutkimushankkeen aineistoa kerättiin neljältä eri mittapisteeltä vuosina 2014-2016: 2014 syksyiltä, jolloin nuoret aloittivat alakoulun kuudennen luokan; 2015 keväältä; 2015 syksyiltä, jolloin nuoret aloittivat yläkouluun seitsemännen luokan ja; 2016 keväältä. Tutkimukseen osallistui noin 850 nuorta 57 eri luokalta ja aineistoa kerättiin kahdesta keskisuomalaisesta kaupungista.

Ennen tutkimuksen toteuttamista tutkimukseen osallistuneilta nuorilta ja heidän vanhemmiltaan oli pyydetty kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumiselle. Myös Jyväskylän yliopiston eettinen toimikunta on tarkastanut tutkimussuunnitelman ja arvioinut, ettei tutkimus sisällä eettisiä ongelmia.

Hyödynsimme tässä pro gradu -tutkimuksessa aineistoa, joka kerättiin syksyllä 2014 ja keväällä 2015, eli oppilaiden ollessa kuudennella luokalla. Osa luokista oli yhdysluokkia, minkä vuoksi otoksessa oli myös mukana 30 viidesluokkalaista. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty nuorten viidennen luokan kevään kaikkien arvosanojen keskiarvoja. Otoksemme koostui yhteensä 875:stä keskisuomalaisesta nuoresta, joista tyttöjä oli 474 (54.20 %) ja poikia 401 (45.80 %). Oppilaiden keskimääräinen ikä oli kuudennen luokan syksyllä 12.29 vuotta vaihteluvälin ollessa 10.83-13.75 vuotta (keskihajonta 4.80 kk) ja kuudennen luokan keväällä keskimääräinen ikä oli 12.75 vuotta vaihteluvälin ollessa 11.25-14.33 vuotta (keskihajonta 4.77 kk). 96.00 % puhui äidinkielenään suomea, 1.80 %:lla äidinkieli oli joku muu kuin suomi ja 1.60 % oli kaksikielisiä eli puhuivat suomea ja jotain muuta kieltä.

Oppilaista 73.70 %, eli suurin osa asui sekä äidin että isän kanssa, 7.10 % asui äidin kanssa ja 0.90 % asui isän kanssa. 11.40 % asui vuorotellen äidin ja isän kanssa. Oppilaista 4.80 % asui äidin tai isän ja tämän uuden puolison kanssa. Lisäksi oppilaista 0.60 % asui sijaiskodissa ja 0.10 % asui jonkun muun kanssa. Tutkittavien perherakenne oli samankaltainen verrattuna samanikäisten Suomessa asuvien nuorten perherakenteisiin vuonna 2014 (Suomen virallinen tilasto, 2014).

Tutkimuksessa toinen oppilaan vanhemmista raportoi myös sekä oman, että toisen vanhemman koulutustaustasta. Noin 78.20 % vastasi tähän raporttiin. Näistä raporttiin vastanneista vanhemmista 1.90 %:lla ei ollut ammatillista koulutusta, työllisyys- tai ammatillisia kursseja oli käynyt 1.30 %. Ammatillinen koulutus löytyi 23.00 %:lta ja opistotasoinen koulutus 18.20 %:lta. Yliopisto-, ammattikorkeakoulutus tai muu korkeakoulutus oli 33.90 %:lla. Oppilaan toisen vanhemman tai huoltajan tietoihin vastasi noin 76.50 % vanhemmista. Toisista vanhemmista 3.00 % ei ollut ammatillista koulutusta ja työllisyys- ja ammatillisia kursseja oli käynyt 3.80 %. Ammatillinen koulutus löytyi 31.70 %:lta, opistotasoinen koulutus 12.70 %:lta Yliopisto-, ammattikorkeakoulutus tai muu korkeakoulutus oli 25.40 %:lla. Vanhempien koulutustaso vastasi väestön koulutusrakennetta kohtalaisesti (Suomen virallinen tilasto, 2013).

Oppilaat täyttivät TIKAPUU -kyselyn omilla kouluillaan tutkimusta varten varattujen oppituntien aikana tutkimusavustajien ohjeistuksessa ja valvonnassa. Itseraportoituja kiusaamiskokemuksia kartoitettiin 6. luokan syksyllä. Oppilaiden kouluviihtyvyyttä, masennusoireita ja itsetuntoa kysyttiin kuudennen luokan syksyllä. Kaikkien arvosanojen keskiarvot ovat sekä viidennen että kuudennen luokan keväältä.

Suoritimme katoanalyysin, jonka avulla tarkastelimme puuttuvan tiedon systemaattisuutta. Littlen MCAR testin (Little, 1988) mukaan puuttuva tieto oli satunnaista. $\chi^2(102) = 123.53, p = .07$. Eniten puuttuvaa tietoa oli kouluarvosanoissa: viidennen luokan kevään arvosanat on saatu 690:ltä oppilaalta ja kuudennen luokan kevään arvosanat 697:ltä oppilaalta alkuperäisen otoskoon ollessa 875.

Mittari ja muuttujat

Itseraportoitu kiusaaminen

Kiusatuksi tulemisen kokemusta kartoitettiin väittämän “*Miten usein sinua itseäsi on kiusattu koulussa syksyn aikana?*” avulla. Vastausvaihtoehdot väittämään olivat: “*minua ei ole kiusattu*”, “*kerran tai kaksi*”, “*2 tai 3 kertaa kuukaudessa*”, “*noin kerran viikossa*” ja “*useita kertoja viikossa*”. Kiusaaminen määriteltiin ennen kiusaamista koskevia kysymyksiä Olweuksen (1992) määritelmää mukaillen: “Kiusaaminen on sitä, kun jollekin oppilaalle aiheutetaan tahallaan ja toistuvasti pahaa mieltä. Kiusatun on vaikea puolustautua”. Muodostimme vastausvaihtoehdoista dummy-muuttujan, jossa 0 = “*ei ole kiusattu*” ja 1 = “*on kiusattu*”, jolloin “*on kiusattu*” pitää sisällään vastausvaihtoehdot “*kerran tai kaksi*”, “*2 tai 3 kertaa kuukaudessa*”, “*noin kerran viikossa*” ja “*useita kertoja viikossa*”.

Koulusuoriutuminen

Tarkastelimme koulusuoriutumista kaikkien aineiden arvosanojen keskiarvon avulla. Kouluarvosanat on saatu oppilasrekistereistä, ja niiden perusteella on laskettu kaikkien oppiaineiden arvosanoista

keskiarvot. Käytämme tässä tutkimuksessa arvosanojen keskiarvoja, jotka ovat viidennen luokan keväältä ja kuudennen luokan keväältä.

Kouluviihtyvyys

Kouluviihtyvyyttä kartoittava mittari pohjautuu Health Behavior in School-Aged Children study (HBSC) -tutkimukseen (Currie ym., 2012; Kämppe ym., 2012). HBSC -tutkimus on kansainvälinen vertaileva tutkimus, jonka tarkoituksena on arvioida oppilaiden hyvinvointia, terveyttä, terveyskäyttäytymistä ja kokemuksia koulusta. Tutkimuksen pohjalta rakennetussa mittarissa oli yhteensä 6 kouluviihtyvyyttä mittaavaa väittämää, esimerkiksi *“menen mielelläni kouluun”*. Nuoret arvioivat väittämien sopivuutta itseensä 5 -portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = *“täysin eri mieltä”* ja 5 = *“täysin samaa mieltä”*.

Käänsimme kouluviihtyvyyssmittarista kolme osiota samansuuntaisiksi muiden osioiden kanssa. Tämän jälkeen muodostimme kouluviihtyvyyttä mittaavista osioista keskiarvosummamuuttujan, jonka Cronbachin alfa oli .89.

Masennusoireet

Masennusoireita mitattiin suomalaisella DEPS-mittarilla (Salokangas, Poutanen & Stengård, 1995), jossa oli yhteensä 10 masennusoireita mittaavaa väittämää, joissa oppilaiden tuli arvioida omaa mielialaansa kuluneen kuukauden aikana, esimerkiksi *“tulevaisuus tuntui toivottomalta”*. Nuoret arvioivat väittämien sopivuutta itseensä 4 -portaisella Likert-asteikolla, jossa 0 = *“ei lainkaan”* ja 3 = *“erittäin paljon”*. Muodostimme masennusoireita mittaavista osioista keskiarvosummamuuttujan, jonka Cronbachin alfa oli .91.

Itsetunto

Itsetuntoa mitattiin Rosenbergin (1965) itsetuntomittarin lyhennetyllä versiolla (Rosenberg Self-Esteem Scale, RSES). Itsetuntoa mittaavia väittämiä oli yhteensä viisi, esimerkiksi ”*Minulla on myönteinen käsitys itsestäni*”. Nuoret arvioivat väittämien sopivuutta itseensä 5 -portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”*täysin eri mieltä*” ja 5 = ”*täysin samaa mieltä*”. Käänsimme itsetuntomittarista kaksi osiota samansuuntaisiksi muiden osioiden kanssa. Tämän jälkeen muodostimme itsetuntoa mittaavista osioista keskiarvosummamuuttujan, jonka Cronbachin alfa oli .73.

Analyysimenetelmät

Ensimmäiseksi tutkimme, minkä verran itseraportoitua kiusatuksi tulemista on 6. luokan syksyllä ja onko yleisyydessä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tarkastelimme tätä ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testin avulla, koska sekä kiusaaminen että sukupuoli olivat dikotomisia eli kaksiluokkaisia muuttujia.

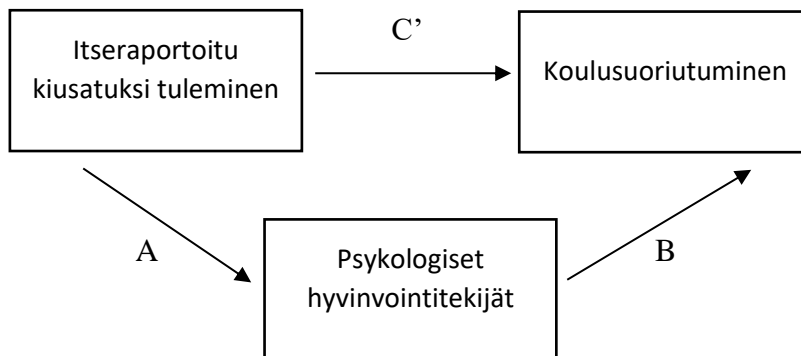
Toiseksi tutkimme, onko 6. luokan syksyllä kiusaamista raportoineiden ja ei-kiusattujen oppilaiden välillä eroa 5. luokan koulusuoriutumisessa, ja onko tässä eroa tyttöjen ja poikien välillä. Tarkastelimme tätä kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla, jossa huomioimme sukupuolen ja kiusatuksi tulemisen yhdysvaikutuksen.

Kolmanneksi tutkimme, ennustaako itseraportoitu kiusaaminen 6. luokan syksyllä koulusuoriutumista 6. luokan keväällä, kun 5. luokan koulusuoriutuminen on kontrolloitu. Lisäksi halusimme tietää, onko yhteys erilainen tyttöjen ja poikien välillä. Tarkastelimme kiusatuksi tulemisen arvosanoja ennustavaa vaikutusta kovarianssianalyysin avulla, jossa tarkastelimme myös sukupuolen ja kiusatuksi tulemisen yhdysvaikutusta.

Neljänneksi tutkimme, välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät, eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto, 6. luokan syksyn itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yhteyttä 6. luokan kevään koulusuoriutumiseen, ja välittyykö kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen eri tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta. Tutkimme tätä mediaatioanalyysin avulla, jossa verrattiin muuttujien välisten yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä (Preacher & Hayes, 2008). Selitettävänä muuttujana meillä oli koulusuoriutuminen 6. luokan keväältä ja selittävänä muuttujana oli itseraportoitu kiusatuksi tuleminen ja välittävänä tekijöinä kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto. Selittävän muuttujan ja välittävän tekijän yhteyttä selitettävään muuttujaan kuvataan A-, B-

, C-, ja C'-poluilla, joista on esimerkki kuviossa 1. A-polku kulkee selittävästä muuttujasta välittävään tekijään, B-polku välittävästä tekijästä selitettävään muuttujaan ja C'-polku selittävästä muuttujasta suoraan selitettävään muuttujaan. C-polku taas kuvaa näitä kaikkia yhdessä, eli A-, B-, ja C'-polun yhtäaikaista vaikutusta. Kun A-, B-, ja C-polut ovat tilastollisesti merkitseviä ja täyttävät odotukset (polkujen luottamusvälien ala- ja ylärajat molemmat joko positiivisia tai negatiivisia), mutta C'-polku eli suora yhteys selittävästä muuttujasta selitettävään muuttujaan ei ole merkitsevä, voidaan todeta kyseessä olevan täydellinen mediaatio. Kaikkien polkujen ollessa tilastollisesti merkitseviä on kyseessä osittainen mediaatio. Teimme mediaatioanalyysit erikseen sekä tytöille että pojille. Tarkastelimme ensin välittäviä tekijöitä (kouluviihtyvyys, masennusoireet, itsetunto) yksitellen erillisissä analyyseissään, minkä jälkeen tarkastelimme kaikkia välittäviä tekijöitä yhtä aikaa samassa mediaatioanalyysissä.

Kaikkien tutkimuskysymysten kohdalla aineistoa analysoitiin IBM SPSS Statistics V24.0 -ohjelmistolla.

Kuvio 1. Mediaatioanalyysi

TULOKSET

Kuvailevat tiedot

Oppilaiden koulusuoriutumisen eli arvosanojen keskiarvojen, kouluviihtyvyyden, masennusoireiden ja itsetunnon keskiarvot sekä keskihajonnat on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Muuttujien kuvailevat tiedot.

Muuttuja	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>KA</i>	<i>KH</i>	<i>KA</i>	<i>KH</i>	<i>KA</i>	<i>KH</i>
			Kaikki		Työtöt		Poijat	
			<i>n</i> = 690-863		<i>n</i> = 377-469		<i>n</i> = 313-394	
Arvosanojen keskiarvo 5.lk	5.73	9.82	8.23	0.67	8.38	0.62	8.04	0.68
Arvosanojen keskiarvo 6.lk	6.09	9.82	8.28	0.74	8.49	0.68	8.03	0.73
Kouluviihtyvyys	1	5	3.62	0.83	3.83	0.75	3.36	0.86
Masennusoireet	0	3	0.41	0.52	0.42	0.52	0.40	0.52
Itsetunto	1	5	3.62	0.70	3.51	0.72	3.76	0.65

KA = keskiarvo *KH* = keskihajonta

Tarkastelimme keskeisten muuttujien välisiä korrelaatioita Pearsonin korrelaatiokertoimella. Kiusatuksi tulemisen, koulusuoriutumisen eli kaikkien aineiden keskiarvojen, kouluviihtyvyyden, masennusoireiden ja itsetunnon väliset korrelaatiot on esitetty taulukossa 2. Niin kuin taulukosta voi

nähdä, kaikkien muuttujien väliset korrelaatiot olivat tilastollisesti merkitseviä. Kiusatuksi tuleminen oli negatiivisesti yhteydessä keskiarvoon, itsetuntoon ja kouluviihtyvyyteen, mutta positiivisesti yhteydessä masennusoireisiin. Korrelaatiot olivat odotetun suuntaisia.

Taulukko 2. Kiusatuksi tulemisen, kaikkien aineiden keskiarvon, itsetunnon, kouluviihtyvyyden ja masennusoireiden väliset korrelaatiot

Muuttuja	1	2	3	4	5	6
1. Kiusatuksi tuleminen ^a	1					
2. Arvosanojen keskiarvo 5.lk	-.22***	1				
3. Arvosanojen keskiarvo 6.lk	-.21***	.92***	1			
4. Kouluviihtyvyys	-.19***	.30***	.35***	1		
5. Masennusoireet	.32***	-.21***	-.22***	-.31***	1	
6. Itsetunto	-.23***	.17***	.17***	.34***	-.52***	1

N = 850. ^a0 = ei ole kiusattu; 1 = on kiusattu

*** $p < .001$

Itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yleisyys kuudennella luokalla

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tarkastelimme, minkä verran oppilaat raportoivat kiusatuksi tulemista 6. luokan syksyllä. Lisäksi tutkimme, onko kiusatuksi tulemisen yleisyydessä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tuloksista kävi ilmi, että kiusatuksi tulleita oppilaita oli yhteensä 296 eli 34.80 %

kaikista tutkituista oppilaista. Tytöistä kiusattuja oppilaita oli 32.10 % ja pojista kiusattuja oli 38.00 %. Ristiintaulukointi ja χ^2 -testi osoittivat, että tyttöjen ja poikien kiusaamisen yleisyydessä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ($\chi^2 (N = 850) = 3.28, p = .07$).

Kiusatuksi tulleiden ja ei-kiusattujen oppilaiden välinen ero aiemmassa koulusuoriutumisessa

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastelimme, onko 6. luokan syksyllä kiusaamista raportoineiden ja ei-kiusattujen oppilaiden välillä eroa 5. luokan kevään koulusuoriutumisessa, ja onko tässä eroa tyttöjen ja poikien välillä. Tarkastelimme tätä kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla, jossa huomioimme sukupuolen ja kiusatuksi tulemisen yhdysvaikutuksen. Tulokset osoittivat ensinnäkin, että sukupuolen ja kiusatuksi tulemisen yhdysvaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulusuoriutumiseen edellisen vuoden keväällä ($F(1, 672) = 1.87, p = .17, \eta^2 = .00$), eli kiusattujen ja ei-kiusattujen väliset erot aiemmassa koulusuoriutumisessa eivät riippuneet sukupuolesta. Kuitenkin tulokset edelleen osoittivat, että kiusatuksi tulemisen päävaikutus koulusuoriutumiseen oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($F(1, 672) = 29.76, p < .001, \eta^2 = .04$): Ei-kiusatuilla oppilailla edellisen kevään keskiarvo oli keskimäärin korkeampi ($ka = 8.33; kh = 0.65$) kuin kiusatuilla oppilailla ($ka = 8.03; kh = 0.66$). Lisäksi tulokset osoittivat, että oppilaan sukupuolella oli tilastollisesti erittäin merkitsevä päävaikutus aiempaan koulusuoriutumiseen ($F(1, 672) = 33.34, p < .001, \eta^2 = .05$): Tyttöillä ($ka = 8.38; kh = 0.62$) oli keskimäärin korkeampi keskiarvo 5. luokan keväällä kuin pojilla ($ka = 8.04; kh = 0.68$).

Kiusatuksi tulemisen koulusuoriutumista ennustava vaikutus

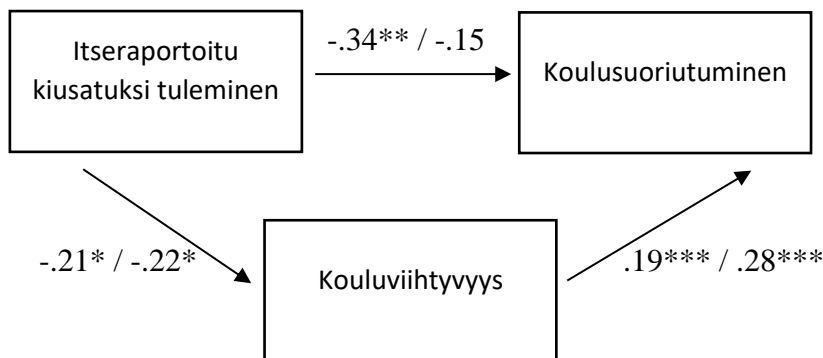
Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkastelimme, ennustaako 6. luokan syksyn itseraportoitu kiusaaminen 6. luokan kevään koulusuoriutumista, kun 5. luokan kevään koulusuoriutuminen on kontrolloitu. Lisäksi halusimme tietää, onko yhteys erilainen tyttöjen ja poikien välillä. Tarkastelimme tätä kovarianssianalyysin avulla. Tulokset osoittivat, että sukupuolen ja kiusatuksi tulemisen yhdysvaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koulusuoriutumiseen 6. luokan keväällä ($F(1, 670) = 0.20, p = .66, \eta^2 = .00$), eli kiusattujen ja ei-kiusattujen välillä ei ollut eroa koulusuoriutumisessa sukupuolesta riippuen.

Tulosten mukaan myöskään itseraportoitu kiusatuksi tuleminen kuudennen luokan syksyllä ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kuudennen luokan kevään koulusuoriutumiseen, kun aikaisemman koulusuoriutumisen vaikutus oli kontrolloitu ($F(1, 670) = 0.92, p = .34, \eta_p^2 = .001$). Kuitenkin oppilaan sukupuolen päävaikutus oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($F(1, 670) = 23.12, p < .001, \eta_p^2 = .03$): tytöillä ($ka = 8.49; kh = 0.68$) oli 6. luokan keväällä keskimäärin korkeampi keskiarvo kuin pojilla ($ka = 8.03; kh = 0.73$). Myös aikaisemman koulusuoriutumisen päävaikutus oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($F(1, 670) = 3123.79, p < .001, \eta_p^2 = .82$): mitä parempi keskiarvo oppilaalla oli 5. luokan keväällä, sitä korkeampi oli myös hänen 6. luokan kevään keskiarvonsa ($\beta = .99., s.e = .02., t = 55.89, p < .001$).

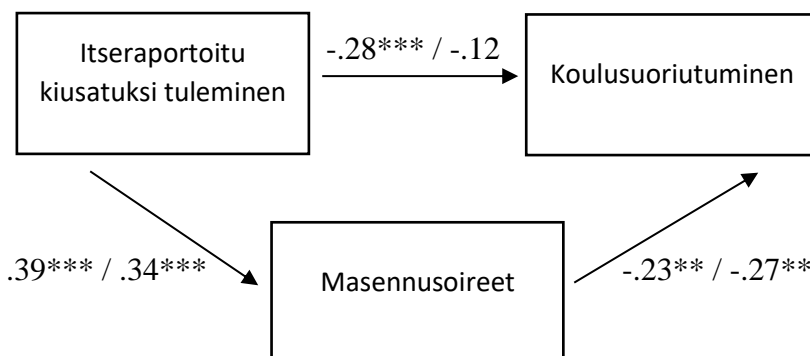
Psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä välittävinä tekijöinä

Neljännessä tutkimuskysymyksessä tarkastelimme välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät, eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto, 6. luokan syksyn itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yhteyttä 6. luokan kevään koulusuoriutumiseen. Koska halusimme lisäksi tarkastella, välittykö kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen eri tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta, teimme mediaatioanalyysit erikseen tytöille ja pojille, mutta emme kuitenkaan vertailleet sukupuolieroja tilastollisesti. Aluksi tarkastelimme jokaista psykologista hyvinvointitekijää (kouluviihtyvyys, masennusoireet, itsetunto) yksitellen omissa mediaatioanalyseissään. Kouluviihtyvyyden (kuvio 2), masennusoireiden (kuvio 3) ja itsetunnon (kuvio 4) osalta tulokset osoittivat, että kummallakin sukupuolella polut itseraportoidusta kiusaamisesta kuhunkin psykologiseen hyvinvointitekijään (A-polku) ja psykologisesta hyvinvointitekijästä koulusuoriutumiseen (B-polku) olivat merkitseviä: kiusatuksi tuleminen 6. luokan syksyllä oli yhteydessä alhaisempaan kouluviihtyvyyteen ja itsetuntoon sekä suurempaan masennusoireiden määrään 6. luokan syksyllä. Heikko kouluviihtyvyys ja itsetunto sekä suurempi masennusoireiden määrä puolestaan olivat yhteydessä heikompaan koulusuoriutumiseen 6. luokan keväällä. Lisäksi kummallakin sukupuolella itse mediaatio, eli epäsuora yhteys (A*B) oli merkitsevä: kaikki psykologiset hyvinvointitekijät välittivät omissa mediaatioanalyseissään kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä tilastollisesti merkitsevästi (ks. taulukko 3). Tytöillä mediaatio oli osittainen ja pojilla täydellinen, sillä tytöillä suora yhteys itseraportoidun kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välillä (C'-polku) oli merkitsevä, mutta pojilla ei. Pojilla kiusatuksi

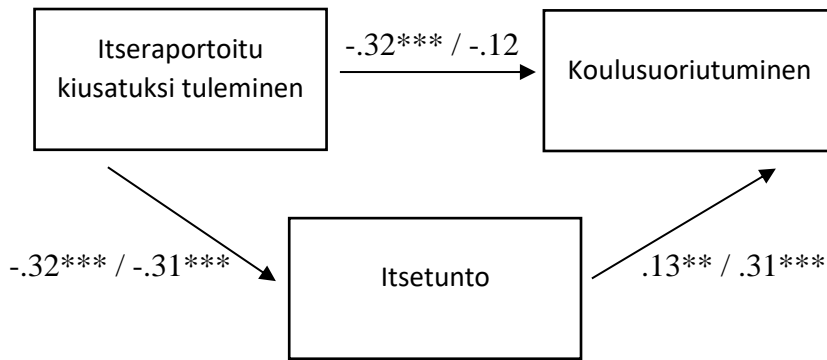
tulemisen yhteys myöhempään kouluasuoriutumiseen välittyi siis kokonaan psykologisten hyvinvointitekijöiden kautta, kun tytöillä kiusatuksi tuleminen ennusti myöhempää kouluasuoriutumista myös suoraan. Kaikkien polkujen eli suoran ja epäsuoran yhteyden yhtäaikainen vaikutus (C-polku) oli tilastollisesti merkitsevä kaikissa malleissa (tytöt $p < .001$ ja pojat $p < .05$), kun psykologiset hyvinvointitekijät olivat mediaatioanalyseissään yksi kerrallaan ilman muita tekijöitä. Tarkat yksittäisten polkujen arvot näkyvät kuvioissa 2, 3 ja 4 ja tarkemmat epäsuoraa yhteyttä kuvaavat bootstrap-arvot ja niiden 95 %:n luottamusvälit on vielä esitelty taulukossa 3. Mediaatio eli epäsuora yhteys on välittävän tekijän kohdalla merkitsevä, kun bootstrap-arvon luottamusväli ei sisällä nollaa.

Kuvio 2. Mediaatioanalyysi, kun kouluviihtyvyys on välittävänä tekijänä. Mallit on tehty erikseen tytöille ja pojille. Tyttöjen ($N = 370$) ja poikien ($N = 308$) arvot on erotettu /-viivalla siten, että tyttöjen arvo on vasemmalla ja poikien oikealla. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Kuvio 3. Mediaatioanalyysi, kun masennusoireet ovat välittävänä tekijänä. Mallit on tehty erikseen tytöille ja pojille. Tyttöjen ($N = 369$) ja poikien ($N = 303$) arvot on erotettu /-viivalla siten, että tyttöjen arvo on vasemmalla ja poikien oikealla. ** $p < .01$, *** $p < .001$

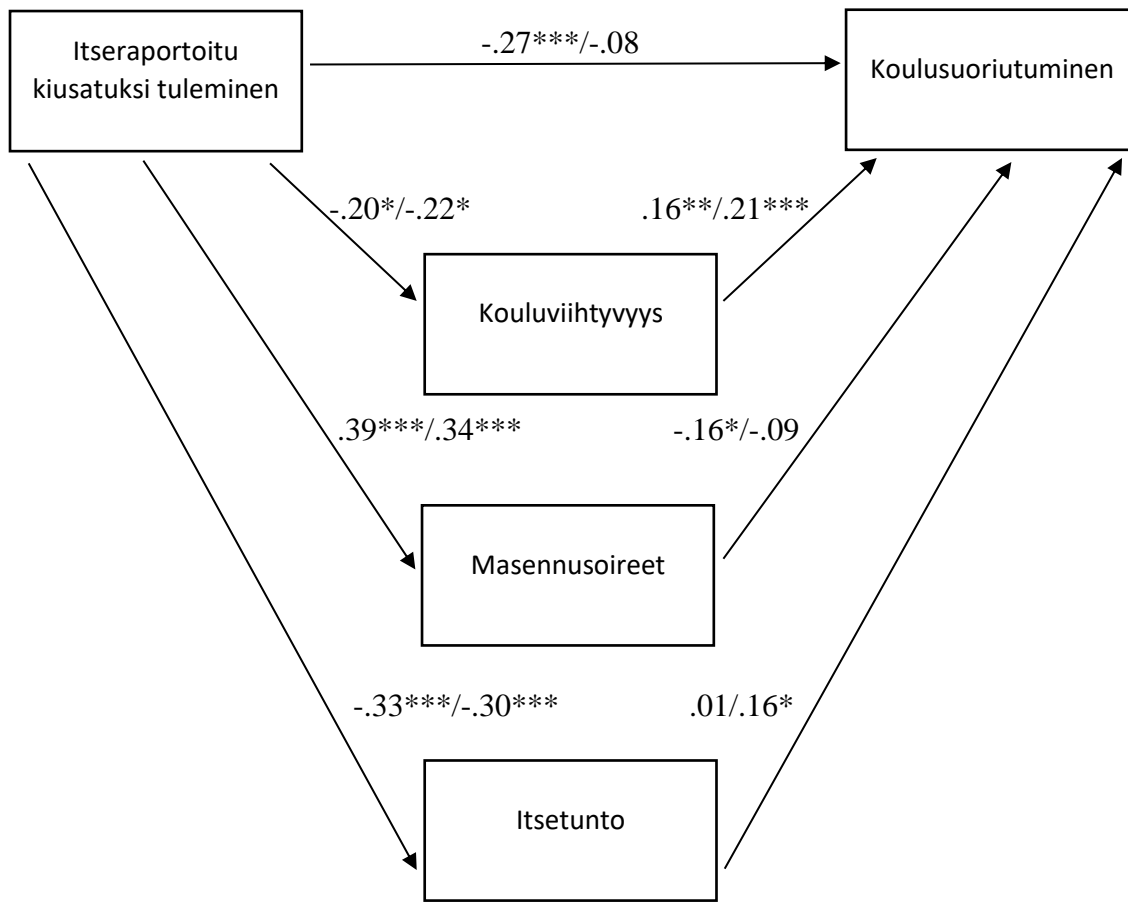

Kuvio 4. Mediaatioanalyysi, kun itsetunto on välittävänä tekijänä. Mallit on tehty erikseen tytöille ja pojille. Tyttöjen ($N = 368$) ja poikien ($N = 304$) arvot on erotettu /-viivalla siten, että tyttöjen arvo on vasemmalla ja poikien oikealla. ** $p < .01$, *** $p < .001$

Taulukko 3. Epäsuorien yhteyksien bootstrap-arvot ja niiden 95 %:n luottamusväli mediaatioanalyseissä. Merkitsevät epäsuorat yhteydet ovat lihavoitu. Bootstrap-arvot ovat merkitseviä, kun niiden luottamusvälin molemmat arvot ovat joko negatiivisia tai positiivisia.

Välittävät tekijät	Bootstrap		95 % Luottamusväli	
	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat
Tekijät mallissa yksitellen				
Kouluviihtyvyys	-.04	-.06	[-.09, -.01]	[-.14, -.01]
Masennusoireet	-.09	-.09	[-.17, -.03]	[-.17, -.04]
Itsetunto	-.04	-.10	[-.09, -.01]	[-.16, -.04]
Kaikki mallissa yhtä aikaa				
Kouluviihtyvyys	-.03	-.05	[-.07, -.01]	[-.12, -.01]
Masennusoireet	-.06	-.03	[-.14, .01]	[-.10, .02]
Itsetunto	-.00	-.05	[-.04, .03]	[-.11, -.01]
Yhteensä	-.10	-.13	[-.18, -.03]	[-.21, -.06]

Tämän jälkeen laitoimme kaikki psykologiset hyvinvointitekijät mediaatioanalyysiin yhtä aikaa (kuvio 5). Näin pystyimme tarkastelemaan psykologisten hyvinvointitekijöiden yhtäaikaista välittävää vaikutusta, mutta myös yksittäistä vaikutusta siten, kun muiden tekijöiden välittävä vaikutus on huomioitu. Mallit tytöille ja pojille tehtiin edelleen erikseen. Tulokset osoittivat, että kun psykologiset hyvinvointitekijät (kouluviihtyvyys, masennusoireet, itsetunto) olivat mediaatioanalyysissä yhtä aikaa, kummallakin sukupuolella yhteydet itseraportoidun kiusatuksi tulemisen ja kaikkien psykologisten hyvinvointitekijöiden välillä (A-polku) olivat edelleen merkitseviä. Sen sijaan tytöillä yhteys psykologisista hyvinvointitekijöistä kouluasuoriutumiseen (B-polku) oli merkitsevä kouluviihtyvyyden ja masennusoireiden kohdalla, mutta ei itsetunnon kohdalla. Pojilla yhteys psykologisista hyvinvointitekijöistä kouluasuoriutumiseen (B-polku) oli puolestaan merkitsevä kouluviihtyvyyden ja itsetunnon kohdalla, mutta ei masennusoireiden kohdalla. Kun tarkastelimme mediaatioita eli epäsuoria yhteyksiä itseraportoidun kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välillä psykologisten hyvinvointitekijöiden kautta (A*B), niin kummallakin sukupuolella psykologiset hyvinvointitekijät yhdessä välittivät tilastollisesti merkitsevästi kiusaamisen yhteyttä kouluasuoriutumiseen (taulukossa 3 rivi "yhteensä"). Kuitenkin, kun psykologisia hyvinvointitekijöitä tarkasteltiin yhteisessä mediaatioanalyysissä erikseen, niin tytöillä epäsuora yhteys oli merkitsevä ainoastaan kouluviihtyvyyden kautta, kun taas pojilla epäsuora yhteys oli merkitsevä kouluviihtyvyyden ja itsetunnon kautta. Aikaisempien tulosten mukaisesti suora yhteys itseraportoidusta kiusatuksi tulemisesta kouluasuoriutumiseen (C'-polku) oli tytöillä merkitsevä (osittainen mediaatio), mutta pojilla ei (täydellinen mediaatio). Kaikkien polkujen, eli suorien ja epäsuorien, yhteyksien yhtäaikainen vaikutus (C-polku) oli kummallakin sukupuolella merkitsevä (tytöillä $p < .001$, pojilla $p < .05$). Epäsuorien yhteyksien tarkemmat bootstrap arvot ja niiden 95 %:n luottamusvälit on vielä esitelty taulukossa 3.

Kuvio 5. Mediaatioanalyysi kun kaikki psykologiset hyvinvointitekijät (kouluviihtyvyys, masennusoireet, itsetunto) ovat mallissa yhtä aikaa. Mallit on tehty erikseen tytöille ja pojille. Tyttöjen ($N = 366$) ja poikien ($N = 301$) arvot on erotettu /-viivalla siten, että tyttöjen arvo on vasemmalla ja poikien oikealla. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

POHDINTA

Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli tarkastella, onko kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välillä yhteyttä, ja onko tämä yhteys erilainen tyttöjen ja poikien välillä. Lisäksi tarkastelimme, välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät itseraportoidun kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välistä yhteyttä, ja välittyykö kiusatuksi tulemisen yhteys kouluasuoriutumiseen eri tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta. Tutkimuksemme tulokset osoittivat, että tyttöjen ja poikien kiusatuksi tulemisen yleisyydessä ei ollut merkittävää eroa. Kiusattujen ja ei-kiusattujen välillä oli erittäin merkittävä ero aiemmassa kouluasuoriutumisessa. Tästä erosta huolimatta

itseraportoitu kiusatuksi tuleminen 6. luokan syksyllä ei kuitenkaan ennustanut kouluasuoriutumista 6. luokan keväällä. Psykologisten hyvinvointitekijöiden osalta, kun ne laitettiin mediaatioanalyysiin yksitellen, niin kaikki kolme välittivät merkittävästi kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välistä yhteyttä sekä tytöillä että pojilla. Mutta kun kaikki psykologiset hyvinvointitekijät laitettiin analyysiin yhtä aikaa, niin merkittäviksi välittäviksi tekijöiksi jäi ainoastaan tytöillä kouluviihtyvyys ja pojilla kouluviihtyvyys sekä itsetunto.

Kiusatuksi tulemisen yleisyys kuudennen luokan syksyllä

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli tarkastella, kuinka yleistä kiusatuksi tuleminen on 6. luokalla ja onko tässä yleisyydessä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Aikaisempien tutkimusten perusteella kiusatuksi tuleminen on melko yleistä ja sitä esiintyy erityisesti alakoulussa 6. luokan oppilaiden keskuudessa (Brown & Taylor, 2008; Craig & Harel, 2001; Salmivalli, 2010). Näiden aikaisempien tulosten perusteella oletimme itseraportoitua kiusatuksi tulemistä esiintyvän myös meidän tutkimuksessamme, mutta emme asettaneet oletuksia siitä, onko yleisyydessä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tuloksemme tukivat tätä oletusta, sillä kolmasosa 6. luokkalaisista raportoi tullessaan kiusatuksi syksyn aikana.

Vaikka kiusatuksi tullessa oppilaisissa oli poikia noin 6 prosenttiyksikköä enemmän kuin tyttöjä, niin yleisyydessä ei ollut tilastollisesti merkittävää eroa sukupuolten kesken. Tulosta voi kuitenkin pitää suuntaa antavana, eli näyttäisi siltä, että pojat kokevat keskimäärin enemmän kiusaamista kuin tytöt. Tämä tulos on samansuuntainen Salmivallin (1998) huomion kanssa, sillä hän todennut poikien olevan useammin kiusaamisen uhreja.

On mahdollista, että meidän tutkimuksessamme käytetty mittari vaikutti siihen, minkä verran tytöt ja pojat raportoivat kiusatuksi tulemistä. Kiusaamisen määritelmässä ei eritelty tarkemmin sitä, minkälaisia konkreettisia tekoja kiusaaminen voi olla, vaan määritelmässä korostetaan uhrin subjektiivista kokemusta kiusatuksi tulemisesta ja sitä, että uhrin on vaikea puolustautua kiusaajiansa vastaan. Toisaalta määritelmän avoimuus antaa oppilaalle mahdollisuuden tulkita vapaammin omaa tilannettaan ja määritellä sen merkitystä. Taas toisaalta juuri määritelmän avoimuus voi olla syy sille, että kiusaamista ei raportoida niin paljon, kuin sitä todellisuudessa esiintyy. Kiusatuksi tullessa oppilailla on nimittäin taipumusta kieltää kohtalonsa (Salmivalli, 1998). Kieltäminen voi olla tapa yrittää vältellä negatiivista ja kuormittavaa todellisuutta, jolloin kiusattu ei suostu näkemään itseään uhrina. Lisäksi joidenkin oppilaiden voi olla vaikea tunnistaa epäsuoraa kiusaamista, kuten

kaveriporukasta eristämistä tai juoruilua, kiusaamisena. Erityisesti tällaista epäsuoraa kiusaamista on osoitettu esiintyvän tyttöillä (Olweus, 1992; Rueger & Jenkins, 2014) eli on mahdollista, että tyttöjen osuus kiusatuista olisi todellisuudessa suurempi. Voi olla, että kiusatuksi tulleilta oppilailta voitaisiin saada luotettavampia vastauksia, jos kiusaamista koskeva kysymys olisi eritelty yksityiskohtaisempiin ja useampiin kysymyksiin, jotka olisivat käsitelleet tarkemmin myös erilaisia kiusaamisen muotoja, esimerkiksi “ovatko muut jättäneet sinut tahallisesti ryhmän ulkopuolelle”, “onko joku lyönyt tai potkaissut sinua” tai “onko sinusta levitelty ilkeitä juoruja”. Tarkempi kysymyksenasettelu kyselylomakkeessa mahdollistaisi luotettavammat tulokset, sekä myös avaisi uusia näkökulmia kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen väliseen yhteyteen. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista tarkastella, vaikuttaako epäsuora kiusaaminen koulusuoriutumiseen eri tavalla kuin suora kiusaaminen, ja onko tässä eroja sukupuolten välillä. Nykyään myös lisääntynyt sosiaalisen median käyttö mahdollistaa internetissä tapahtuvan kiusaamisen, mikä olisi myös tulevaisuudessa hyvä ottaa huomioon kyselylomakkeiden suunnittelussa.

Kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välinen yhteys

Seuraavaksi halusimme tässä tutkimuksessa tarkastella, onko 6. luokan syksyllä kiusaamista raportoineiden ja ei-kiusattujen oppilaiden välillä eroa 5. luokan kevään koulusuoriutumisessa. Tarkastelimme myös, että ennustaako itseraportoitu kiusatuksi tuleminen myöhempää koulusuoriutumista 6. luokan keväällä, sekä onko tässä yhteydessä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Aikaisempien tutkimustulosten pohjalta (Juvonen, Wang & Espinoza, 2010; Nakamoto & Schwartz, 2010; Olweus, 1992; Popp, Peguero, Day & Kahle, 2014) hypoteesimme olivat, että oppilailta, jotka raportoivat tullessa kiusatuksi, olisi ollut keskimäärin heikompaa koulusuoriutumista 5. luokan keväällä. Oletimme myös, että kiusatuksi tuleminen ennustaisi myöhempää keskimäärin heikompaa koulusuoriutumista. Koska aikaisemmat tutkimukset olivat ristiriitaisia sen suhteen, vaikuttaako kiusatuksi tuleminen koulusuoriutumiseen eri tavoin sukupuolesta riippuen, emme asettaneet hypoteeseja sen suhteen, onko kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen erilainen tyttöjen ja poikien välillä.

Tulokset olivat osittain hypoteesiemme suuntaisia. Kiusaamista raportoineiden oppilaiden aiempi koulusuoriutuminen oli keskimäärin heikompaa, kuin ei-kiusattujen vertaisten. Tuloksemme on hypoteesiemme suuntainen ja se myös tukee aikaisempia tutkimuksia, jotka ovat osoittaneet kiusatuksi tulleiden oppilaiden koulusuoriutumisen olevan keskimäärin heikompaa kuin ei-

kiusattujen vertaisten (esim. Nakamoto ja Schwartz, 2010; Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton & Scheidt, 2001). Kiusattujen ja ei-kiusattujen väliset erot aiemmassa kouluasuoriutumisessa eivät riippuneet sukupuolesta.

Vaikka tarkastelimme, onko kiusattujen ja ei-kiusattujen välillä eroa aiemmassa kouluasuoriutumisessa, niin tulostemme pohjalta voidaan silti pohtia, että kiusatuksi tulemisella on negatiivinen yhteys kouluasuoriutumiseen. Oletamme, että oppilaiden kouluasuoriutumisessa ei ole tapahtunut 5. luokan kevään ja 6. luokan syksyn välillä muutosta, joten 5. luokan kevään arvosanat kuvaisivat myös 6. luokan syksyn kouluasuoriutumista. Näin ajateltuna voidaan nähdä, että oppilaan raportoima kiusatuksi tuleminen ja kouluasuoriutuminen oltaisiin mitattu samanaikaisesti, jolloin kiusatuksi tulemisella ja kouluasuoriutumisella on suora negatiivinen yhteys. Toinen näkökulma on, vaikka 5. luokan kevään arvosanat eivät kuvaisi 6. luokan syksyn kouluasuoriutumista, niin kiusattujen oppilaiden keskimäärin heikompaa aiempaa kouluasuoriutumista voi selittää se, että heitä olisi kiusattu jo ennen 5. luokan kevättä. Tällöin kiusaaminen on mahdollisesti vaikuttanut heidän kouluasuoriutumiseensa mikä sitten näkyy heidän arvosanoissansa. Toisaalta voi olla, että juuri heikko kouluasuoriutuminen on tehnyt heistä myöhemmin kiusaamisen uhreja. Joka tapauksessa, syy-seuraussuhteista huolimatta, voidaan tulostemme pohjalta ajatella, että kiusatuksi tulemisella ja kouluasuoriutumisella on negatiivinen yhteys.

Kun taas tarkastelimme kiusatuksi tulemisen kouluasuoriutumista ennustavaa vaikutusta, niin vastoin aikaisempia tutkimustuloksia ja asettamaamme hypoteesia itseraportoitu kiusatuksi tuleminen kuudennen luokan syksyllä ei ennustanut kuudennen luokan kevään kouluasuoriutumista. Myöskään tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroa siinä, miten kiusatuksi tuleminen vaikutti oppilaan myöhempään kouluasuoriutumiseen. Sukupuolierojen osalta tämä tulos on samansuuntainen Nakamoton ja Schwartzin (2010) meta-analyysin kanssa, jonka mukaan kiusatuksi tuleminen ei vaikuta eri tavalla kouluasuoriutumiseen sukupuolesta riippuen. Toisaalta tuloksemme oli Poppin ym. (2014) tutkimustulosten vastainen, mitä voi selittää se, että tässä tutkimuksessa kiusaamista ei tarkasteltu suoran ja epäsuoran kiusaamisen kautta. Sukupuolieroja olisi voinut löytyä, jos olisimme tarkastelleet sekä epäsuoran ja suoran kiusaamisen vaikutusta kouluasuoriutumiseen, sekä niiden erilaista vaikutusta sukupuolesta riippuen. Tätä oletusta tukevat myös aikaisemmat tutkimukset, jotka ovat osoittaneet poikien ja tyttöjen välisen kiusaamisen olevan erilaista: poikien keskuudessa ilmenee enemmän suoraa kiusaamista, kun taas tyttöjen välinen kiusaaminen on useammin epäsuoraa (Craig & Harel, 2001; Olweus, 1992; Rueger & Jenkins, 2014). Poikien ja tyttöjen välisten kiusaamiseen liittyvien erojen sekä Poppin ym. (2014) tutkimustulosten perusteella olisi syytä tehdä jatkotutkimusta kiusaamiseen liittyvien sukupuolierojen osalta, missä huomioitaisiin tarkemmin erilaiset kiusaamisen muodot.

Vaikka kiusatuksi tulleiden oppilaiden aiempi koulusuoriutuminen oli merkittävästi heikompaa kuin ei-kiusattujen vertaisten, niin kiusatuksi tuleminen ei kuitenkaan ennustanut myöhempää koulusuoriutumista. Ainoastaan oppilaan sukupuolella ja aiemmalla koulusuoriutumisella oli merkittävä yhteys 6. luokan kevään keskiarvoon. Tulostamme voi selittää se, että oppilaan sukupuoli ja aikaisempi koulumenestys selitti 6. luokan kevään koulusuoriutumista niin paljon, että kiusatuksi tulemiselle ei jäänyt tilaa selittää koulusuoriutumista merkittävästi. Voi olla, että jos olisimme tarkastelleet kiusaamisen ennustavaa vaikutusta pidemmällä aikavälillä, niin sen selityksessä koulusuoriutumisen selittäjänä olisi voinut nousta. Meidän tutkimuksessamme, jossa koulusuoriutumista tarkasteltiin 5. ja 6. luokan keväällä ja kiusatuksi tulemista 6. luokan syksyllä, mittapisteet ovat melko lähellä toisiaan. Tämä saattaa selittää sitä, miksi kiusaamisen raportoinnin ja myöhemmän koulusuoriutumisen välinen yhteys ei ollut merkittävä. Voi olla, että joitakin oppilaita on alettu kiusaamaan vasta kuudennella luokalla, sillä silloin kiusaamisen on todettu lisääntyvän (Salmivalli, 2010), ja näiden oppilaiden kohdalla kiusatuksi tuleminen ei ole vielä kerennyt vaikuttamaan merkittävästi koulusuoriutumiseen. Yksi mahdollinen selitys tuloksille on myös se, että tekemämme katoanalyysin perusteella puuttuvaa tietoa oli eniten kouluarvosanojen kohdalla. Voi olla, että kiusatuksi tuleminen olisi ennustanut 6. luokan kevään koulusuoriutumista, jos kaikkien oppilaiden arvosanojen keskiarvot olisi saatu mukaan tarkasteluun.

Psykologiset hyvinvointitekijät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä välittävänä tekijöinä

Viimeiseksi tarkastelimme välittävätkö psykologiset hyvinvointitekijät, eli kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto, 6. luokan syksyn itseraportoidun kiusatuksi tulemisen yhteyttä 6. luokan kevään koulusuoriutumiseen, ja välittykö kiusatuksi tulemisen yhteys koulusuoriutumiseen eri tekijöiden kautta riippuen oppilaan sukupuolesta. Aikaisempien tutkimusten (Hawker & Boulton, 2000; Kuronen, 2010; Lopez & DuBois, 2005; Nishina, Juvonen & Witkow, 2005; Reyes ym., 2012) perusteella hypotesimme oli, että kaikki kolme psykologista hyvinvointitekijää välittävät kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen, mutta aikaisemman tutkimustiedon puutteen vuoksi emme asettaneet hypoteeseja tyttöjen ja poikien välisistä eroista välittävien tekijöiden suhteen. Tuloksia tulkittaessa lukijan on hyvä ottaa huomioon, että emme vertailleet tyttöjen ja poikien eroja mediaationalyysissä tilastollisesti, vaan teimme analyysit heille erikseen.

Tuloksemme olivat osittain hypoteesiemme suuntaisia. Yksitellen tarkasteltuna jokaisella psykologisella hyvinvointitekijällä oli merkitsevä kiusatuksi tulemista ja kouluasuoriutumista välittävä vaikutus sekä tytöillä että pojilla. Tytöillä tämä mediaatio oli osittainen ja pojilla täydellinen, eli pojilla kiusatuksi tulemisen yhteys myöhempään kouluasuoriutumiseen välittyi kokonaan psykologisten hyvinvointitekijöiden kautta, kun taas tytöillä kiusatuksi tuleminen ennusti myöhempää kouluasuoriutumista myös suoraan.

Kun kaikki psykologiset hyvinvointitekijät laitettiin yhtä aikaa samaan mediaatioanalyysiin, niin välittävien tekijöiden merkitsevyys muuttui ja ne olivat erilaisia sukupuolesta riippuen, toisin kuin malleissa, joissa tekijöitä tarkasteltiin yksitellen. Tytöillä mediaatiovaikutus oli nyt merkitsevä vain kouluviihtyvyyden kautta ja pojilla yhteyttä välitti sekä kouluviihtyvyys että itsetunto. Tässäkin mediaatioanalyysissä tytöillä mediaatio oli osittainen ja pojilla täydellinen, eli pojilla kiusaamisen vaikutukset kouluasuoriutumiseen välittyivät kokonaan kouluviihtyvyyden ja itsetunnon kautta, kun taas tytöillä yhteys välittyi kouluviihtyvyyden lisäksi myös suoraan kiusatuksi tulemisesta kouluasuoriutumiseen.

Tuloksemme siis osoittivat, että yksitellen tarkasteltuna kaikki psykologiset hyvinvointitekijät välittivät kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välistä yhteyttä. Pidämme kuitenkin tutkimuksemme kannalta merkittävämpänä psykologisten hyvinvointitekijöiden yhteistä mediaatioanalyysiä, joka osoitti tyttöjen kohdalla kouluviihtyvyyden välittävän kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välistä yhteyttä merkittävästi, kun taas pojilla yhteyttä välitti merkittävästi kouluviihtyvyys ja itsetunto. Yhteisen mediaatioanalyysin pohjalta pystyimme tarkastelemaan, mitkä tekijät nousivat tilastollisesti merkitsevimmiksi, kun muut tekijät oli otettu huomioon. Yhteisen mediaatioanalyysin tulosten pohjalta voimme olettaa, että nämä tekijät välittävät kiusatuksi tulemisen yhteyttä kouluasuoriutumiseen niin merkittävästi, ettei poikien masennusoireille ja tyttöjen kohdalla masennusoireille ja itsetunnolle jää enää yhtä suurta merkitystä yhteyttä välittävinä tekijöinä. Toisaalta kouluviihtyvyys, masennusoireet ja itsetunto kaikki korreloivat vahvasti keskenään, joten on mahdollista, että esimerkiksi masennusoireiden vaikutus välittyy kouluviihtyvyyden kautta.

Kummallakin sukupuolella kouluviihtyvyys nousi merkitseväksi välittäväksi tekijäksi. Tämä tulos oli hypoteesimme mukainen ja aiempien tutkimusten suuntainen, joiden mukaan kiusatuksi tuleminen vaikuttaa dramaattisesti uhrin kouluviihtyvyyteen (Kuronen, 2010), minkä on puolestaan todettu olevan yhteydessä kouluasuoriutumiseen (Reyes ym., 2012). Kuten Soininen (1989) on todennut, niin kouluviihtyvyys on muutosherkkä erilaisten tilannetekijöiden vaikutuksille, mikä selittäisi sitä, miksi kouluviihtyvyys välittää kiusatuksi tulemisen yhteyttä kouluasuoriutumiseen sekä tytöillä että pojilla.

Pojilla merkittäväksi välittäväksi tekijäksi nousi kouluviihtyvyyden lisäksi itsetunto. Tämä tulos oli myös hypoteesimme mukainen ja aiempien tutkimustulosten suuntainen. Aiemmissä tutkimuksissa on muun muassa todettu, että kiusaamisen uhrit ovat tyypillisesti sosiaalisesti ahdistuneempia ja heillä on heikompi itsetunto kuin ei-kiusatuilla vertaisilla (Hawker & Boulton, 2000; Olweus, 1992). Tyttöillä itsetunto ei kuitenkaan noussut merkitseväksi välittäväksi tekijäksi, ja tämä tulos oli hypoteesimme ja aiempien tutkimustulosten vastainen. Esimerkiksi Rueger ja Jenkins (2014) ovat todenneet, että erityisesti koulukiusatuilla tyttöillä on ei-kiusattuja vertaisiaan heikompi itsetunto ja enemmän ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta, jotka muun muassa välittivät heidän tutkimuksessaan kiusaamisen ja kouluun sopeutumisen välistä yhteyttä. Tulostamme voi esimerkiksi selittää se, että vaikka tyttöjä kiusataan, niin heiltä löytyy paremmin sosiaalista tukea muista ystäväistä ja perheenjäsenistä kuin pojilla, jolloin kiusatuksi tuleminen ei vaikuta yhtä paljon heidän itsetuntoonsa. On myös mahdollista, että kiusaamisen muoto, eli suora tai epäsuora kiusaaminen, vaikuttaa eri tavoin uhrin itsetuntoon: poikien välinen kiusaaminen on enemmän suoraa ja fyysistä (Craig & Harel, 2001; Olweus, 1992), kun taas tyttöjen välinen kiusaaminen on enemmän epäsuoraa ja näyttäytyy muun muassa sosiaalisena eristämisenä (Olweus, 1992; Rueger & Jenkins, 2014). Voi olla, että näkyvämpi suora kiusaaminen, jota pojat joutuvat kohtaamaan tyttöjä enemmän, vaikuttaa enemmän kiusatun oppilaan itsetuntoon.

Kummallakaan sukupuolella masennusoireet eivät välittäneet kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä. Tämä tulos oli myös hypoteesimme ja aiempien tutkimustulosten vastainen, sillä muun muassa Hawker ja Boulton (2000) ovat todenneet meta-analyysissään kiusatuksi tulemisella olevan kaikista vahvin yhteys juuri masentuneisuuden kanssa. Kuten aiemmin totesimme, masennusoireiden kohdalla tulosta voi selittää vahva korrelaatio muiden välittävien tekijöiden kanssa.

Jatkotutkimuksissa tulisi huomioida paremmin mahdolliset taustatekijät, jotka vaikuttavat tyttöjen ja poikien eroihin psykologisissa hyvinvointitekijöissä. Jatkotutkimuksissa tulisikin tarkastella tarkemmilla analyyseillä tyttöjen ja poikien välisiä eroja välittävissä tekijöissä, jolloin myös heitä koskevia mahdollisia koulusuoriutumiseen vaikuttavia riskitekijöitä pystyttäisiin tunnistamaan paremmin.

Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset

Tutkimuksemme tuloksia tarkastellessa ja tulkittaessa on tärkeää ottaa huomioon myös tutkimuksemme rajoitukset. Tutkimuksemme on pitkittäistutkimus kuudennella luokalla tapahtuvasta kiusatuksi tulemisesta ja sen yhteydestä kouluasuoriutumiseen, mutta mittapisteemme ovat hyvin suppealta ajanjaksolta, joten tuloksiamme ei voi yleistää koskemaan aikaisemmillä tai myöhemmillä luokka-asteilla tapahtuvaan kiusatuksi tulemiseen. On myös huomioitava, että tuloksiamme ei voi yleistää koskemaan eri ympäristöissä, kuten harrastuksissa tai sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen, sillä tarkastelimme tässä tutkimuksessa ainoastaan koulussa tapahtuvaa kiusaamista. Lisäksi lähekkäin olevat mittapisteemme rajoittavat syy-seuraustulkintojen tekemistä: vaikka tutkimustuloksemme osoittivat, että kiusatuksi tulleiden oppilaiden aiempi kouluasuoriutuminen oli keskimäärin heikompaa kuin ei-kiusattujen vertaisten, niin emme voi tutkimuksemme pohjalta sanoa kiusatuksi tulemisen selittävän aiempaa kouluasuoriutumista. Jatkossa olisi mielekkäämpää tarkastella kiusatuksi tulemisen yhteyttä uhrin kouluasuoriutumiseen samoilta mittapisteiltä, sillä nykyisen aineistomme perusteella tämä ei ollut mahdollista.

Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää myös sitä, että tässä tutkimuksessa oppilaat raportoivat kiusatuksi tulemistä ainoastaan kuudennen luokan syksyllä, mikä voi antaa vääristyneen kuvan kuudennen luokan todellisesta tilanteesta. Salmivalli (2010) on todennut, että kiusaaminen lisääntyy kuudennen luokan aikana. Luotettavamman tiedon saamiseksi olisikin hyvä kartoittaa kiusatuksi tulemistä myös kuudennen luokan keväältä, jotta mahdolliset kiusaamisen uhriksi kuudennen luokan aikana joutuneet oppilaat otettaisiin myös huomioon.

Psykologisten hyvinvointitekijöiden kohdalla mielekkäämmät mittapisteet olisivat olleet kuudennen luokan talvella, eli niitä olisi kartoitettu kiusatuksi tulemistä ja kouluasuoriutumista kartoittavien mittapisteiden välissä. Aineistossamme oppilaiden psykologisia hyvinvointitekijöitä oli kysytty kuudennen luokan syksyltä ja keväältä, joista valitsimme tutkimuksemme tarkastelun kohteeksi ainoastaan syksyn mittapisteet.

Tutkimuksemme vahvuutena ja rajoituksena voidaan nähdä rajaus kuudennen luokan opiskelijoihin, joiden kohdalla tutkimme kiusatuksi tulemistä ja kouluasuoriutumista. Vaikka tutkimuksemme keskittyy vain kuudenteen luokkaan, jolloin syy-seuraussuhteiden tulkitseminen ei ole mielekästä, niin perustellusti emme halunneet käyttää seitsemännen luokan aikana kerättyä aineistoa. Kun oppilaat siirtyvät alakoulusta yläkouluun, niin kouluasuoriutumiseen vaikuttaa todennäköisesti kiusatuksi tulemisen lisäksi monet uudet tekijät, kuten opiskelujen vaikeutuminen ja uusi oppimisympäristö. Kuudennen luokan oppimisympäristö on suuremmalla todennäköisyydellä

oppilaille entuudestaan tuttu aikaisemmilta luokilta, jolloin koulusuoriutumiseen ei todennäköisesti vaikuta suuret ympäristössä tapahtuneet muutokset. Tällöin myös tulosten luotettavuus kasvaa sen suhteen, että kiusatuksi tuleminen on yhteydessä heikompaan koulusuoriutumiseen eikä heikompaan koulusuoriutumista selittäisi niin paljon muut tekijät. Kuitenkin olisi syytä tarkastella kiusatuksi tulemisen vaikutusta koulusuoriutumiseen vielä pidemmällä ajanjaksolla, jolloin tulosten luotettavuus kasvaisi.

Tutkimuksemme vahvuutena voidaan pitää tutkittujen psykologisten hyvinvointitekijöiden mittareiden luotettavuutta ja puuttuvan tiedon satunnaisuutta sekä verrattain suurta aineistoa (N=875). Lisäksi tulosten luotettavuutta lisää käyttämiemme tilastoanalyysien ehtojen täytyminen, paitsi toisen tutkimuskysymyksen analyysien kohdalla kannattaa ottaa huomioon, että oletus varianssien yhtäsuuruudesta ei täyttynyt, mikä voi jossain määrin vääristää kiusattujen ja ei-kiusattujen oppilaiden välillä havaittua eroa.

Psykologisten hyvinvointitekijöiden kohdalla on syytä ottaa huomioon, että todennäköisesti kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä saattaa välittää myös muut tekijät, joita ei huomioitu tässä tutkimuksessa. Tutkimuksemme kuitenkin tarjoaa uutta tietoa kouluviihtyvyyden, masennusoireiden ja itsetunnon välittävistä vaikutuksista kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välillä. Lisäksi tutkimuksemme tulokset toivat uutta tietoa kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välittävistä tekijöistä sukupuolesta riippuen. Tuloksemme osoittivat, että kiusatuksi tulemisen yhteyttä koulusuoriutumiseen välittävät eri tekijät riippuen kiusatun oppilaan sukupuolesta. Tutkimustulostemme perusteella erityisesti kiusattujen oppilaiden kouluviihtyvyyteen tulisi kouluissa kiinnittää enemmän huomiota. Tutkimuksen rajaaminen erityisesti juuri kuudenteen luokkaan on myös yksi tutkimuksemme vahvuuksista, sillä tutkimuksemme tarjoaa kattavan näkemyksen kuudennen luokan oppilaiden kiusatuksi tulemisen tilanteesta.

Soveltamismahdollisuudet ja jatkotutkimustarpeet

Meidän tutkimuksemme yhdessä aikaisempien tutkimusten (Olweus, 1992; Popp ym., 2014; Kuronen, 2010; Hawker & Boulton, 2000; Lopez & DuBois, 2005) kanssa osoittaa, että kiusaamisen uhriksi joutuminen ei näy ainoastaan uhrin koulusuoriutumisessa, vaan sillä on myös yhteys uhrin psykologisiin hyvinvointitekijöihin, kuten kouluviihtyvyyteen, masennusoireisiin ja itsetuntoon. Pitkäaikainen kiusaaminen voidaan nähdä merkittävänä kehityksellisenä riskitekijänä, minkä on todettu lisäävän uhrin mielenterveysongelmien ja syrjäytymisen todennäköisyyttä (Kuronen, 2010;

Smokwski & Kopasz, 2005). Kiusaamiseen ja sen seurauksiin liittyvän tiedon nojalla kiusaamiseen olisikin syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota, varsinkin kiusaamisen ehkäisemiseen ja varhaiseen puuttumiseen tulisi panostaa, jotta sen vaikutukset uhriin jäisivät mahdollisimman vähäisiksi.

Joissakin tapauksissa kiusaaminen loppuu itsestään, mutta ilman aikuisten tilanteeseen puuttumista kiusaaminen jatkuu hyvin usein jopa vuosia, ja se päättyy vasta peruskoulun loputtua (Teräväinen, 2008). Koska kiusaaminen loppuu harvoin itsestään, on tilanteen huomanneilla aikuisilla vastuu puuttua kiusaamiseen. Kiusaamiseen puuttumisessa kodin ja koulun välinen yhteistyö on todella tärkeää (Salmivalli, 2003). Vanhemmilta voi jäädä huomaamatta, jos heidän lastansa kiusataan systemaattisesti, varsinkin jos lapsi ei itse kerro asiasta. Tämän takia koulun tulisi huolehtia siitä, ettei kukaan joudu jatkuvan kiusaamisen uhriksi. Pelkkä kiusaamisen tunnistaminen ei riitä, vaan opettajilla, koulun muulla henkilökunnalla, vanhemmilla ja oppilailla tulisi olla konkreettiset toimintaohjeet kiusaamistilanteiden varalle. Aikuisten tulisi ohjeistaa ja kannustaa oppilaita kiusaamisen vastaiseen asennemuutokseen, mikä johtaisi parhaassa tapauksessa kiusaamisen vastaiseen käyttäytymiseen. Käyttäytymismuutoksen aikaansaamista voi edistää muun muassa monipuolisilla eläytymis- ja roolinottoharjoituksilla (Salmivalli, 2003). Kiusaamiseen puuttuessa koulujen tulisi olla myös herkkiä tunnistamaan ja ottamaan huomioon erilaiset kiusaamisen muodot: suora kiusaaminen on näkyvämpää, minkä vuoksi siihen puuttuminen voi olla helpompaa, mutta aikuiset puuttuvat harvemmin epäsuoraan kiusaamiseen, sillä sitä on vaikeampi havaita (Vaillancourt, 2005).

Kiusaamisen ehkäisemisen ja tunnistamisen tapahtuu suurimmaksi osaksi kouluissa, mutta myös ehkäisyn yhteiskunnallinen näkökulma on tärkeää ottaa huomioon (Teräväinen, 2008). Opettajilla on suuri vastuu kiusaamisen tunnistamisessa, ehkäisemisessä sekä varhaisessa puuttumisessa. Tämän vuoksi opettajilla tulee olla tarpeeksi kiusaamiseen ilmiönä liittyvää tietoa, mikä mahdollistaa tehokkaan ja toimivan väliintulon kiusaamistilanteeseen. Tämän mahdollistamiseksi opettajankoulutuksessa tulisi ottaa huomioon se, kuinka opettajia ohjataan puuttumaan kiusaamiseen (Teräväinen, 2008). Kiusaamisen ehkäiseminen olisi myös pitkällä aikavälillä yhteiskunnallisella tasolla merkitsevää: kiusatuksi tuleminen vaikuttaa uhrin koulusuoriutumiseen (Popp ym., 2014), jonka on puolestaan todettu olevan yhteydessä koulupudokkuuteen ja koulutukselliseen syrjäytymiseen (Lappalainen, 2009). Opettajien kouluttaminen tunnistamaan ja puuttumaan varhaisessa vaiheessa kiusaamiseen voisi ehkäistä kiusaamisesta aiheutuvan koulusuoriutumisen laskun ja muut pitkäaikaissairaukset.

Tutkimuksemme osoitti, että sukupuolesta riippumatta kouluviihtyvyys välittää kiusatuksi tuleminen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä. Tämän tuloksen perusteella koulujen tulisi edistää

oppilaiden kouluviihtyvyyttä, eli konkreettisesti koulut voivat pyrkiä panostamaan fyysisiin tiloihin mutta myös luokan ilmapiirin parantamiseen. Myös opettajien ja muun kouluhenkilökunnan työskentelytavat tulisivat olla kouluviihtyvyyttä ja koulun ilmapiiriä edistäviä. Kouluviihtyvyyttä tukevilla työskentelytavoilla tarkoitamme esimerkiksi myönteistä vuorovaikutusta oppilaiden kanssa, opettajien olisi myös hyvä kannustaa oppilaita ja ohjata heitä kommunikoimaan toisia kunnioittavalla tavalla.

Pojilla myös itsetunto välitti kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä, joten erityisesti poikien kohdalla itsetunnon vahvistaminen myönteisen ja kannustavan palautteen avulla on tärkeää. Vaikka yhteys ei ollut tyttöjen kohdalla enää merkittävä, niin kuitenkin tyttöjen itsetunnon tukeminen on yhtä lailla tärkeää.

Tutkimuksemme perusteella kiusaamisen ehkäisemisen ja varhaisen puuttumisen lisäksi olisi oppilaiden koulusuoriutumisen kannalta todella tärkeää, että oppilaille suunnatuissa interventioissa otettaisiin myös huomioon kouluviihtyvyyden näkökulma sekä oppilaan itsetuntoon ja masennusoireisiin liittyvien ongelmien käsitteleminen. On myös hyvä ottaa huomioon, että käsittelemämme psykologiset hyvinvointitekijät korreloivat vahvasti keskenään, minkä perusteella voimme olettaa, että vaikuttamalla yhteen tekijään voimme myös vaikuttaa muihin tekijöihin. Esimerkiksi vaikuttamalla oppilaiden kouluviihtyvyyteen, vaikutamme samalla epäsuorasti heidän masennusoireisiinsa, itsetuntoonsa sekä koulusuoriutumiseensa.

Emme tässä tutkimuksessa tarkastelleet tyttöjen ja poikien eroja välittävissä tekijöissä tilastollisesti, joten jatkossa tulisi tehdä tarkempia analyyseja välittävien tekijöiden sukupuolieroista. Jatkossa olisi myös mielenkiintoista selvittää, että löytyykö tässä tutkimuksessa käytettyjen psykologisten hyvinvointitekijöiden lisäksi myös muita tekijöitä, jotka välittäisivät kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen välistä yhteyttä. Olisi myös tärkeää tutkia, muuttuvatko välittävien tekijöiden vaikutukset pidemmän ajan kuluessa ja vaikuttavatko ne eri tavoin tytöillä ja pojilla. Voi esimerkiksi olla mahdollista, että vähemmän aikaa kiusatuilla oppilailta kiusaamisen vaikutukset näkyvät eniten uhrin kouluviihtyvyydessä, jonka on todettu olevan herkkä tilannemuutoksille (Soininen, 1989). Näin ollen kouluviihtyvyys välittäisi kiusatuksi tulemisen ja koulusuoriutumisen yhteyttä vahvinten, niin kuin meidän tutkimuksemme osoitti. Mutta jos uhri on systemaattisen kiusaamisen kohteena useampia vuosia, niin on mahdollista, että kiusatuksi tuleminen alkaa vaikuttamaan enemmän hänen masennusoireisiinsa, jolloin niiden välittävä vaikutus nousisi merkittävämmäksi. Tätä voitaisiin tutkia pidempiaikaisella pitkittäistutkimuksella. Esimerkiksi TIKAPUU-tutkimusta on myöhemmin jatkettu kuudennelta luokalta toisen asteen koulutuksen ensimmäiselle vuodelle asti, joten laajempia mittapisteitä tarkastelemalla voitaisiin saada tarkempaa tietoa välittävistä tekijöistä. Pidempiaikaisella pitkittäistutkimuksella voitaisiin myös mahdollisesti

saada esiin kiusatuksi tulemisen kouluasuoriutumista ennustava vaikutus, jota ei tässä tutkimuksessa havaittu.

Emme tarkastelleet tässä tutkimuksessa kiusaamisen eri muotoja, kuten suoraa tai epäsuoraa kiusaamista, mutta jatkossa myös niiden vaikutuksia kouluasuoriutumiseen tulisi tutkia tarkemmin. Kiusaamisen yleisyyttä tutkittaessa tarkemmat kysymykset erilaisista kiusatuksi tulemisen muodoista auttaisivat tarkastelemaan sitä, vaikuttaako erilaiset kiusaamisen muodot kouluasuoriutumiseen eri tavoin tytöillä ja pojilla. Tarkempien tulosten perusteella voitaisiin myös kehittää entistä tehokkaampia interventioita kiusaamisen ehkäisemiseksi.

Johtopäätökset

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että kiusaaminen on kouluissa yleistä: joka kolmas oppilas raportoi tullessaan kiusatuksi kuudennen luokan alkusyksyn aikana. Tutkimuksemme antaa lisätukea aikaisemmille tutkimuksille, jotka ovat osoittaneet kiusaamisen olevan yhteydessä uhrin kouluasuoriutumiseen. Tutkimuksemme myös tarjoaa uutta tietoa psykologisten hyvinvointitekiäjien kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen yhteyttä välittävinä tekijöinä, ja ovatko nämä tekijät erilaiset sukupuolesta riippuen. Tutkimustulostemme pohjalta merkittävimmäksi tekijäksi nousi kouluviihtyvyys, joka välitti kiusatuksi tulemisen ja kouluasuoriutumisen välistä yhteyttä sukupuolesta riippumatta. Oppilaiden kouluviihtyvyyteen tulisikin jatkossa kiinnittää kouluissa erityistä huomiota ja sitä tulisi pyrkiä lisäämään konkreettisesti muokkaamalla koulun tiloja viihtyisämmiksi, lisäksi opettajien oikeudenmukainen ja kannustava käyttäytyminen saattaa kasvattaa oppilaiden kouluviihtyvyyttä. Aikuisten tulisi myös tarvittaessa puuttua oppilaiden väliseen vuorovaikutukseen ja tukea oppilaita muuttamaan käyttäytymistään kiusaamisen vastaiseksi. Kiusaamisen ehkäisemisellä ja varhaisella tunnistamisella sekä oppilaiden kouluviihtyvyyden tukemisella voitaisiin ehkäistä kiusaamisen haitallisia vaikutuksia uhrin kouluasuoriutumiseen sekä muita kiusaamisesta aiheutuvia pitkäaikaisseurauksia.

LÄHTEET:

Ahonen, T. & Kiuru, N. (2013-2017). TIKAPUU – Alakoulusta yläkouluun -tutkimus. Jyväskylän yliopisto. www.jyu.fi/psychology/tikapuu

Blatchford, P., & Mortimore, P. (1994). The issue of class size for young children in schools: what can we learn from research?. *Oxford Review of Education*, 20(4), 411-428.

Brown, S., & Taylor, K. (2008). Bullying, education and earnings: evidence from the National Child Development Study. *Economics of Education Review*, 27(4), 387-401.

Card, N. A., & Hodges, E. V. (2008). Peer victimization among schoolchildren: Correlations, causes, consequences, and considerations in assessment and intervention. *School Psychology Quarterly*, 23(4), 451-461.

Craig, W. M., & Harel, Y. (2001). Bullying, physical fighting and victimization. *Young people's health in context: International report from the HBSC*, 2, 133-144.

Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., & Barnekow, V. (toim.). (2012). *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. Health Policy for Children and Adolescents, 6.

Delprato, M., Akyeampong, K., & Dunne, M. (2017). The impact of bullying on students' learning in Latin America: A matching approach for 15 countries. *International Journal of Educational Development*, 52, 37-57.

Espelage, D. L., & Swearer Napolitano, S. M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? [Mini-series]. *School Psychology Review*, 12(3), 365-383.

Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R., & Rajala, R. (2018) Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41(4), 441-455.
- Huttunen, M. O. (2008). *Psykykenlääkeopas*, 2. painos (s. 64-66). Hämeenlinna: Duodecim.
- Jimerson, S. R., Swearer, S. M., & Espelage, D. L. (Eds.). (2009). *Handbook of bullying in schools: An international perspective*. Routledge: New York
- Juvonen, J., Nishina, A., & Graham, S. (2000). Peer harassment, psychological adjustment, and school functioning in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 349.
- Juvonen, J., Wang, Y., & Espinoza, G. (2011). Bullying experiences and compromised academic performance across middle school grades. *The Journal of Early Adolescence*, 31(1), 152-173.
- Klomek, A. B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S., & Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(1), 40-49.
- Konishi, C., Hymel, S., Zumbo, B. D., & Li, Z. (2010). Do school bullying and student—teacher relationships matter for academic achievement? A multilevel analysis. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1), 19-39.
- Kuronen, I. (2010). Peruskoulusta elämäkouluun: ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. *Tutkimuksia/Koulutuksen tutkimuslaitos*, (26).
- Kämppi, K., Välimaa R., Ojala, K., Tynjälä, J. Haapasalo, I., Villberg, J., & Kannas, L. (2012). Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994-2010 – WHO-koululaistutkimus (HBSC Study). Helsinki: Finnish National Board of Education, report on monitoring education 2012:8.

Lappalainen, H. (2009). Koulutuksellisen syrjäytymisriskin ennustettavuus yhteishakuvalintojen kautta tarkasteltuna: koulupudokkuusriskin yhteys oppilaan kognitiiviseen kompetenssiin, koulumenestykseen sekä itseä ja vanhempia koskeviin uskomuksiin.

Little, R. J. A. (1988). A test of Missing Completely at Random for Multivariate Data with Missing Values. *Journal of the American Statistical Association*, 83(404), 1198-1202. doi: 10.1080/01621459.1988.10478722

Lopez, C., & DuBois, D. L. (2005). Peer victimization and rejection: Investigation of an integrative model of effects on emotional, behavioral, and academic adjustment in early adolescence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 25-36.

Manninen, S. (2018). Kouluviihtyvyys ja siihen liittyvät tekijät peruskoulussa ja toisen asteen opinnoissa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, (612).

Nakamoto, J., & Schwartz, D. (2010). Is peer victimization associated with academic achievement? A meta-analytic review. *Social Development*, 19(2), 221-242.

Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Jama*, 285(16), 2094-2100.

Nishina, A., Juvonen, J., & Witkow, M. R. (2005). Sticks and stones may break my bones, but names will make me feel sick: The psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 37-48.

Olkinuora, E. & Mattila, E. (2001). Oppilaan koulutyön mielekkyyden ja koulujen kasvatustoiminnan edellytysten arviointia. Teoksessa E. Olkinuora & E. Mattila (toim.) *Miten menee peruskoulussa. Kasvatuksen ja oppimisen edellytysten tarkastelua Turun kouluissa*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A: 195, 17-53

Olweus, D. (1992). Kiusaaminen koulussa. *Keuruu: Otava. Alkuperäinen teos: Bullying among schoolchildren. Suomentanut Maija Mäkelä*.

- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods*, 40(3), 879-891.
- Popp, A. M., Peguero, A. A., Day, K. R., & Kahle, L. L. (2014). Gender, bullying victimization, and education. *Violence and Victims*, 29(5), 843-856.
- Reyes, M. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M., & Salovey, P. (2012). Classroom emotional climate, student engagement, and academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3), 700.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, 141-156.
- Rueger, S. Y., & Jenkins, L. N. (2014). Effects of peer victimization on psychological and academic adjustment in early adolescence. *School Psychology Quarterly*, 29(1), 77.
- Salmivalli, C. (1998). *Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä*. Gaudeamus.
- Salmivalli, C. (2003). *Koulukiusaamiseen puuttuminen*. Juva: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 15(2), 112-120.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 22(1), 1-15.
- Salokangas, R. K., Poutanen, O., & Stengård, E. (1995). Screening for depression in primary care Development and validation of the Depression Scale, a screening instrument for depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 92(1), 10-16.

- Seals, D., & Young, J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152).
- Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. F., & Liefhoghe, A. P. (2002). Definitions of bullying: A comparison of terms used, and age and gender differences, in a Fourteen-Country international comparison. *Child development*, 73(4), 1119-1133.
- Smokowski, P. R., & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*, 27(2), 101-110.
- Soininen, M. (1989) Peruskoulun ala-asteen oppilaiden kouluviihtyvyydestä. Teoksessa: Korpinen, E., Tiihonen, E. (toim.) *Koulu elämän paikkana: haasteita ja virikkeitä ala-asteen opetukseen*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä. Jyväskylän yliopisto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4586. 2013, Liitetaulukko 1. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen ja sukupuolen mukaan 2013. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 30.5.2019].
Saantitapa:http://www.stat.fi/til/vkour/2013/vkour_2013_2014-11-06_tau_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2014, Liitetaulukko 13. Perheet lasten ikäryhmien ja perhetyypin mukaan 31.12.2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 30.5.2019].
Saantitapa:http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_tau_013_fi.html
- Tapper, K., & Boulton, M. J. (2005). Victim and peer group responses to different forms of aggression among primary school children. *Aggressive Behavior*, 31(3), 238-253.
- Teräväinen, S. (2008). *Näkymättömiksi kasvaneet–Koulukiusaamisen merkityksiä kiusattujen elämässä* (Master's thesis).
- Vaillancourt, T. (2005). Indirect aggression among humans. *Developmental origins of aggression*, 158-177.

Wang, M. T., & Holcombe, R. (2010). Adolescents' perceptions of school environment, engagement, and academic achievement in middle school. *American Educational Research Journal*, 47(3), 633-662.